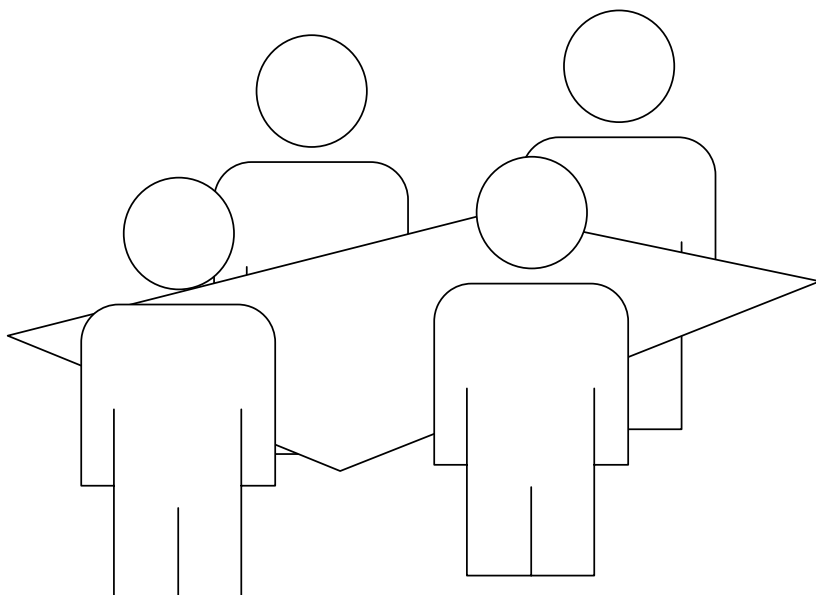

Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Факультет початкової освіти та фізичної культури
Кафедра загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти

Рекомендації для підготовки
до практичних, семінарських занять та
самостійної роботи з навчальної дисципліни
«Історія педагогіки та фізичної культури»

УДК 37.091(477+100):796.011(083.13)

Р 37

Рекомендації для підготовки до практичних, семінарських занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2025. 37 с.

У рекомендаціях подано плани практичних і семінарських занять, завдання до них, орієнтовні питання для обговорення та методичні поради щодо організації самостійної роботи студентів.

Матеріали посібника спрямовані на поглиблення знань з історії розвитку педагогічної думки та фізичної культури, формування аналітичного мислення, професійної компетентності й готовності майбутніх учителів до ефективної педагогічної діяльності у сфері фізичного виховання.

Рецензенти:

Наталія Денисенко, доктор педагогічних наук, декан факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, заслужений учитель України

Наталія Соняк, кандидат педагогічних наук, учитель початкових класів Комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 9 Луцької міської ради»

Розглянуто на засіданні кафедри загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти (протокол № 1 від 27.08.2025).

Друкується за рішенням Вченої ради факультету початкової освіти та фізичної культури (протокол № 2 від 25.09.2025).

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Змістовий модуль 1 «Історія педагогіки».....	5
Семінарські заняття.....	5
1. Виховання, школа і педагогічна думка країн Стародавнього Сходу, Греції і Риму.....	5
2. Видатні європейські педагоги XVIII - XIX ст.	6
3. Школа і педагогіка давньоруської доби.....	7
4. Видатні українські педагоги XX ст.	8
Практичні заняття.....	10
1. Розвиток національної освіти і виховання в період українського ренесансу.....	10
2. Модульний контроль 1.....	11
Самостійна робота студентів.....	13
1. Плутарх «Про спартанське виховання», Платон «Закони», Аристотель «Політика», Марк Квінтіліан «Про виховання оратора».....	13
2. Дж. Локк «Думки про виховання».....	15
3. Я. Коменський «Велика дидактика».....	16
4. Ж.-Ж. Руссо «Еміль або Про виховання».....	17
5. «Повчання дітям» Володимира Мономаха	18
6. Статут Луцької школи 1624 року. Г. Сковорода «Вдячний Еродій», «Убогий жайворонок».....	19
7. Леся Українка «Волинські образки». К. Ушинський «Про народність у громадському вихованні».....	20
8. «Виховний ідеал» Г. Ващенко.....	22
Змістовий модуль 2 «Історія фізичної культури».....	23
Семінарські заняття.....	23
5. Фізичне виховання у Спарті та Афінах: порівняльний аналіз. Фізична культура в Стародавньому Римі: між розвагою, політикою і військовою підготовкою.....	23
6. Лицарське виховання як форма фізичної підготовки у феодальному суспільстві. Фізична культура в ідеалах Ренесансної людини: «здорове тіло – шлях до гармонії».....	24
7. Відродження Олімпійських ігор сучасності. Історичні особливості розвитку міжнародного олімпійського та спортивного руху сучасності.....	25
8. Система фізичного виховання в запорізьких козаків.....	25
9. Національна ідея та патріотичне виховання засобами фізичної культури у ХХІ ст.....	27
Практичні заняття.....	28
3. Модульний контроль 2.....	28
Самостійна робота студентів.....	30
9. Фізичні вправи як засіб виживання і розвитку в первісному суспільстві.....	30
10. Грецький ідеал гармонійного розвитку людини: вплив на формування фізичної культури Заходу.....	31
11. Фізичне виховання між заборонаю тіла і гуманістичним відродженням.....	32
12. Відродження олімпійських ігор сучасності. Діяльність П'єра де Кубертена.....	32
13. Козацьке виховання як унікальна система розвитку фізичної, духовної та моральної особистості.....	33
14. Громадські рухи за фізичне і національне відродження: «Сокіл», «Січ», «Пласт»....	34
15. Ідеологізація та масовість фізичного виховання в СРСР: позитиви і загрози.....	34
16. Фізичне виховання як складова національного розвитку в умовах незалежності.....	36

ПЕРЕДМОВА

Сучасна система підготовки майбутнього вчителя вимагає не лише ґрунтовних фахових знань, а й глибокого розуміння історичних витоків педагогічної думки та фізичної культури як важливих складників загальнолюдської й національної культури. Навчальна дисципліна «Історія педагогіки та фізичної культури» посідає особливе місце у професійній підготовці здобувачів педагогічної освіти, адже забезпечує формування цілісного світогляду, історичного мислення, здатності критично осмислювати педагогічний досвід минулого та творчо застосовувати його в сучасній освітній практиці.

Методичний посібник «Рекомендації для підготовки до практичних, семінарських занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни “Історія педагогіки та фізичної культури”» спрямований на методичне забезпечення активної навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення дисципліни. У рекомендаціях подано структуровані плани семінарських і практичних занять, завдання до них, орієнтовні питання для обговорення, а також методичні поради щодо організації самостійної роботи з першоджерелами, історико-педагогічною та науковою літературою.

Зміст посібника логічно вибудований відповідно до двох змістових модулів – «Історія педагогіки» та «Історія фізичної культури», що дає змогу послідовно розкрити основні етапи розвитку виховання, освіти, педагогічної думки й фізичної культури від найдавніших часів до сучасності. Особлива увага приділяється аналізу педагогічної спадщини видатних зарубіжних і українських мислителів, осмисленню ролі фізичної культури у формуванні особистості, національної свідомості, культури здорового та безпечного способу життя.

Матеріали посібника спрямовані на розвиток у студентів умінь здійснювати пошук, аналіз і критичне оцінювання інформації, логічно й аргументовано висловлювати власні судження, застосовувати набуті знання в практичних педагогічних ситуаціях, користуватися фаховою термінологією. Зміст і структура рекомендацій відповідають вимогам освітньо-професійної програми та сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх учителів, зокрема здатності формувати в здобувачів освіти культуру здорового й безпечного способу життя та підтримувати власне фізичне й психоемоційне здоров'я у процесі професійної діяльності.

Посібник адресовано здобувачам вищої педагогічної освіти за спеціальністю «Середня освіта (Фізична культура)», а також усім, хто цікавиться історією розвитку педагогіки та фізичної культури.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Семінарські заняття

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема. Виховання, школа, педагогічна думка країн Стародавнього Сходу, Греції і Риму.

Мета. Сформувати у студентів цілісне уявлення про особливості виховання, шкільництва та педагогічної думки країн Стародавнього Сходу, Давньої Греції та Риму, розкрити їх соціально-культурну та світоглядну зумовленість, а також значення для становлення європейської педагогічної традиції й фізичної культури; розвинути здатність до пошуку, аналізу та критичного оцінювання історико-педагогічної інформації, уміння використовувати фахову термінологію, здійснювати порівняльний і системний аналіз педагогічних процесів, застосовувати історичні знання у практичних педагогічних ситуаціях, приймати обґрунтовані рішення на основі гуманістичних цінностей, формувати культуру здорового й безпечного способу життя та усвідомлювати роль фізичного і психоемоційного здоров'я у професійній діяльності вчителя.

План

1. Обговорення теоретичних питань:

- 1.1. Виховання в державі Шумерів.
- 1.2. Виховання в Стародавньому Єгипті.
- 1.3. Виховання в Стародавній Індії.
- 1.4. Виховання в Стародавньому Китаї.
- 1.5. Особливості спартанського виховання.
- 1.6. Афіньська освітньо-виховна система.
- 1.7. Освіта в епоху еллінізму. Школа в стародавньому Римі.
- 1.8. Педагогічні погляди і діяльність Сократа.
- 1.9. Педагогічні ідеї Платона.
- 1.10. Педагогічні погляди Аристотеля.
- 1.11. Педагогічні ідеї Демокріта.
- 1.12. Педагогічні погляди Марка Фабія Квінтіліана.

2. Практичні завдання:

- 2.1. Зробити порівняльну характеристику спартанського і афінського виховання.

№ п/п	Характеристики виховання	Спартанське виховання	Афінське виховання
1.	Характер освіти і виховання		
2.	Провідна мета виховання		
3.	Система виховання (етапи, ланки)		
4.	Основні напрями (зміст) виховання		

- 2.2. Указати спільні риси спартанського і афінського виховання.

2.3. Виписати із підручників історії педагогіки, педагогічних словників значення наступних слів: *агелі, гімнасія, дидакал, калокагатія, криптії, педоном, педотриб, педагог, пентантхлон, школа, ритор, еллінізм, античність*.

2.4. Написати реферат (за бажанням студента). За тематику взяти питання для обговорення 1.1.-1.12.

Рекомендована література:

1. Плутарх. Про спартанське виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 12–14.
2. Платон. Протагор. Закони. Держава. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 15–37.
3. Арістотель. Політика. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ:

Центр навчальної літератури, 2006. С. 38–46.

4. Марк Квінтіліан. Про виховання оратора. Плутарх. Про спартанське виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / за заг. ред. Є. Коваленко*. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 47–57.

5. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2025. 121 с.

6. Кравець В. П. Виховання, школа і зародження педагогічної думки. *Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва*. Тернопіль, 1996. С. 27–79.

7. Левківський М. В., Микитюк О. М. Виникнення освіти й виховання у світовій суспільній цивілізації. *Історія педагогіки*. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С. 11–20.

8. Скільський Д. Виховання, навчання й педагогіка зарубіжних країн від давніх часів до Середньовіччя. *Історія зарубіжної педагогіки: посіб.* Київ: Смолоскип, 2022. С. 16–50.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №2

Тема. Видатні європейські педагоги XVIII – XIX ст.

Мета. Сформувати у студентів цілісне уявлення про педагогічні ідеї та діяльність провідних європейських педагогів XVIII–XIX століть, розкрити їх внесок у розвиток теорії виховання, освіти й фізичного розвитку особистості; розвинути здатність до самостійного пошуку, аналізу та критичного осмислення педагогічної спадщини, уміння використовувати фахову термінологію, здійснювати порівняльний і системний аналіз педагогічних концепцій, застосовувати історико-педагогічні знання у сучасній освітній практиці, формувати гуманістичні ціннісні орієнтири, усвідомлювати значення здорового та безпечного способу життя і відповідальності в професійній діяльності вчителя.

План

1. Обговорення теоретичних питань:

- 1.1. Педагогічні погляди Дж. Локка, Дж. Беллєрса.
- 1.2. Педагогічна система Ж.-Ж. Руссо.
- 1.3. Педагогічні погляди французьких просвітителів К. Гельвеція, Д. Дідро.
- 1.4. Педагогічна діяльність і погляди Й. Песталоцці.
- 1.5. Педагогічна система Й. Гербарта.
- 1.6. Педагогічні погляди А. Дистервега.
- 1.7. Педагогічні ідеї Ф. Фребеля.
- 1.8. Педагогічні погляди А. Сен-Сімона, Ш. Фур'є, Р. Оуєна.

2. Практичні завдання:

2.1. Опрацювати працю Дж. Локка «Думки про виховання» та підготувати добірку ключових цитат, що розкривають погляди мислителя на: фізичне здоров'я, харчування, покарання і нагороди, правила та приклади в поведінці, роль вихователя та зміст навчальних предметів. Назвіть складники здорового способу життя у концепції фізичного виховання Дж. Локка.

2.2. Законспектувати основні ідеї Ж.-Ж. Руссо з праці «Еміль, або Про виховання» (книги I–IV), виокремивши авторські висловлювання про принципи освіти, навчання та виховання Еміля і Софії.

2.3. Проаналізувати працю К. Гельвеція «Про людину, її розумові здібності і виховання» та підготувати тематичні добірки думок щодо: ролі й «всемогутності» виховання; переваг громадського виховання над домашнім; ключових ідей про фізичне виховання; морального розвитку особистості. Обґрунтувати актуальність ідей домашнього та масового виховання в сучасній освітній практиці.

2.4. Визначити та узагальнити актуальні педагогічні проблеми, порушені Й. Песталоцці у праці «Лебедина пісня», пояснивши їх значення для сучасної освіти.

2.5. Опрацювати «Керівництво до освіти німецьких учителів» А. Дистервега та систематизувати правила навчання за чотирма групами: правила, що стосуються учня (суб'єкта навчання); правила, пов'язані з навчальним матеріалом (об'єктом); правила, визначені зовнішніми умовами (час, місце, обставини тощо); правила, що регламентують діяльність учителя. Визначити їх актуальність в сучасній освітній практиці.

2.6. Підготувати та презентувати реферат на одну із запропонованих або самостійно

обраних тем, пов'язаних з європейською педагогічною спадщиною XVIII–XIX ст.

Теми рефератів і повідомлень

Педагогічні погляди Дж. Локка.

Погляди Дж. Беллєрса на відкриття трудових коледжів.

Біографічні відомості життєвого і творчого шляху Дж. Локка.

Порівняльна оцінка педагогічних поглядів К. Гельвеція та Д. Дідро.

Теорія вільного виховання Ж.-Ж. Руссо.

Життєвий і творчий шлях Ж.-Ж. Руссо.

Вікова періодизація Ж.-Ж. Руссо.

Педагогічні дослідження Р. Оуєна.

Педагогічні ідеї Ш. Фур'є.

Педагогічні погляди А. Сен-Сімона.

Життя і педагогічна діяльність Й. Песталоцці.

Теорія елементарної освіти Й. Песталоцці.

Дидактичні погляди Й. Гербарта.

Дидактичні погляди А. Дистервега.

Методика навчання Ф. Фребеля.

Педагогіка дитячого співтовариства у творах Ш. Фур'є.

Рекомендована література:

1. Джон Локк. Думки про виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 185–200.

2. Джон Беллєрс. Пропозиції про створення трудового коледжу всіх корисних ремесел і сільського господарства. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 201–207.

3. Жан-Жак Руссо. Еміль, або Про виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 208–275.

4. Клод Андріан Гельвецій. Про людину, її розумові здібності та виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 277–278.

5. Йоганн Песталоцці. Лінгард і Гертруда. Лебедина пісня. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 290–316.

6. Кравець В. П. Розвиток шкільництва і педагогічної думки Німеччини XVII-першої половини XIX ст. *Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва*. Тернопіль, 1996. С. 307–378.

7. Кравець В. П. Педагогічні ідеї та просвітницька діяльність соціалістів-утопістів XIX ст. *Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва*. Тернопіль, 1996. С. 385–430.

8. Левківський М. В., Микитюк О. М. Західноєвропейська педагогіка епохи Нового часу та Просвітництва. *Історія педагогіки*. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С. 34–39.

9. Скільський Д. Педагогіка Англії XVII – початку XVIII ст. *Історія зарубіжної педагогіки: посіб.* Київ: Смолоскип, 2022. С. 123–143.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №3

Тема. Школа і педагогіка давньоруської доби.

Мета. Сформувати у студентів цілісне уявлення про становлення школи, виховання та педагогічної думки давньоруської доби, розкрити особливості язичницької педагогіки слов'ян, розвиток освіти й освітньої політики княжої влади, роль перекладної та оригінальної педагогічної літератури у формуванні духовних і моральних цінностей суспільства; розвинути здатність до пошуку, аналізу та критичного осмислення історико-педагогічної інформації, уміння використовувати фахову термінологію, здійснювати системний і порівняльний аналіз педагогічних явищ, застосовувати історичні знання у сучасній педагогічній практиці, формувати гуманістичні ціннісні орієнтири та усвідомлювати значення здорового й відповідального способу життя у професійній діяльності вчителя.

План

1. Обговорення теоретичних питань:

1.1. Язичницька педагогіка слов'ян.

1.2. Школа і освіта Давньої Русі.

1.3. Освітня політика давньоруських князів.

1.4. Перекладна література Давньої Русі.

1.5. Оригінальні пам'ятки педагогічної літератури Давньої Русі.

2. Практичні завдання:

2.1. Аналіз моральних настанов. Прочитайте «Повчання дітям» Володимира Мономаха та випишіть 5–7 висловлювань, що відображають універсальні моральні цінності. Спробуйте пояснити їхнє значення для виховання дітей у сучасному освітньому середовищі.

2.2. Дослідження першоджерел. Проаналізуйте літописні свідчення та давньоруські тексти («Повість врем'яних літ», «Изборник» Святослава, «Слово про закон і благодать» Іларіона) щодо освіти і виховання в Давній Русі. Випишіть ключові принципи та тенденції навчання.

2.3. Порівняльний аналіз джерел. Вивчіть спостереження іноземних мандрівників (Ахмед ібн Фадланд, Абу-ль-Фарадж Мухаммед ібн Ябі-Якуб) про освіту русів. Порівняйте їхні оцінки з інформацією з давньоруських джерел і зробіть висновки про відмінності та спільні риси.

2.4. Моделювання педагогічної практики. Підготуйте фрагмент навчального заняття в давньоруській школі або реконструйте традиції початку чи завершення навчального року, виходячи з аналізованих джерел.

5. Науково-дослідницьке завдання. Підготуйте короткий реферат або повідомлення, де синтезуєте інформацію з усіх джерел, виділяючи особливості давньоруської школи, систему виховання та їхнє значення для формування моральних, культурних і освітніх цінностей.

Теми рефератів і повідомлень:

Виникнення слов'янської писемності.

Велесова книга як першоукраїнський літопис.

Вплив української міфології на язичницьку педагогіку.

Освітня політика Володимира Великого.

Внесок Ярослава Мудрого у культурно-освітню справу Давньої Русі.

Давньоруські школи.

Навчальні книги в школах Давньої Русі.

Суспільне становище і громадська опіка аномальних дітей часів Давньої Русі.

Педагогічна думка у Давньої Русі.

Виховання у східних слов'ян.

Рекомендована література:

1. Бойчук П., Марчук С. Організація шкільної освіти Давньої Русі в історико-педагогічному та етнографічному ракурсах. *Академічні студії*. 2022. №.4. С. 156–164.

2. Писемні пам'ятки про освіту за дохристиянської доби. *Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя*. Київ: Знання, 2005. С. 17–33.

3. Освіта і зародження педагогічної думки в Київській Русі. *Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя*. Київ: Знання, 2005. С. 34–54.

4. Марчук С. С. Гуманістичний потенціал «Повчання» Володимира Мономаха у формуванні історико-педагогічної компетентності майбутніх учителів. *Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського: минулина, сучасність, майбуття: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю, присвяченої 80-річчю освітнього закладу; (м. Володимир-Волинський, 28 лист. 2019 р.) / упоряд. Б. Є Жулковський*. Луцьк: Вежа-друк 2019. С. 58–62.

5. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. *Історія української школи і педагогіки*. Київ: Знання-Прес, 2003. 450 с.

6. Марчук С. С. Виховання, школа і педагогічна думка докняжої і княжої доби. *Технологія вивчення історії української школи і педагогіки в педагогічному коледжі: навч. посіб.* Луцьк: Твердиня, 2009. 120 с.

7. Медвідь Л. А. *Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні*. Київ: Вікар, 2003. 335 с.

8. Мосіяшенко В. А., Курок О. І., Задорожна Л. В.. *Історія педагогіки України в особах: навч. посіб.* Суми: Університетська книга, 2005. 266 с.

9. Радул О. *Історія педагогіки України Х-XVII століть: Персоналії*. Київ: В-во Соломії Павличко «Основи», 2005. 238 с.

10. Скільський Д. М. *Історія української педагогіки*. Ілюстр. навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2012. 340 с.

11. Сірополко С. *Історія освіти в Україні*. Львів: Афіша, 2001. 664 с.

12. *Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. / за ред. О. В. Сухомлинської*. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 624 с.

13. *Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки / за заг. ред. С. А. Литвинова*. Київ: Рад. школа, 1961. 652 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема. Видатні українські педагоги ХХ ст.

Мета. Сформувати у студентів цілісне уявлення про життя, педагогічну діяльність та ідейну спадщину видатних українських педагогів ХХ століття, розкрити їх внесок у розвиток національної системи освіти, виховання й гуманістичної педагогіки; розвинути здатність до самостійного пошуку, аналізу та критичного осмислення педагогічних концепцій, уміння використовувати фахову термінологію, здійснювати порівняльний і системний аналіз педагогічних ідей, застосовувати історико-педагогічні знання у сучасній освітній практиці, формувати національні й морально-етичні цінності, усвідомлювати значення здорового та

План

1. Обговорення теоретичних питань:

- 1.1. Життя та педагогічна діяльність С. Русової.
- 1.2. Педагогічні погляди Г. Ващенка.
- 1.3. Просвітницька діяльність І. Огієнка.
- 1.4. Життя та педагогічна діяльність А. Макаренка.
- 1.5. Педагогіка гуманізму В. Сухомлинського.

2. Практичні завдання:

2.2. Запишіть у таблицю назви праць, які належать кожному із згаданих вище педагогів та характеристики творчого портрету (увійшов в історію педагогіки як....)

Прізвище роки життя	Творчий портрет	Назви праць
С. Русова (1856-1940)	Видатний педагог, громадський і державний діяч, теоретик національного, дошкільного та позашкільного виховання	«Дошкільне виховання», «Дидактика», «Український буквар»...

- 2.3. Запишіть думки про виховний ідеал українців із праці Г. Ващенка «Виховний ідеал»
- 2.4. Підготувати і захистити реферат (повідомлення).

Теми рефератів і повідомлень:

- С. Русова як фундатор теорії і методики дошкільного виховання в Україні.
- С. Русова про фізичне виховання дітей.
- Особливості виховного ідеалу Г. Ващенка.
- Г. Ващенко про тіловиховання.
- Культурно-просвітницька діяльність І. Огієнка.
- Педагогічні експерименти А. Макаренка.
- Здоров'язбережувальні ідеї педагогіки В. Сухомлинського.
- Народознавчі витoki педагогіки В. Сухомлинського.
- «Уроки мислення» серед природи у педагогічному досвіді В. Сухомлинського.
- Поради В. Сухомлинського про самовиховання у фізичній культурі.

Рекомендована література:

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: підручник. Київ: Либідь, 2006. 424 с.
2. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2005. 767 с.
3. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки. Тернопіль, 1994. 388 с.
4. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки. Київ: Знання-Прес, 2003. 450 с.
5. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги / під заг. ред. А.М. Бойко. Київ: Професіонал, 2004. 576 с.
6. Русова С. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Київ: Либідь, 1997. Кн. 1. 272 с.; Кн. 2. 320 с.
7. Скілський Д. М. Історія української педагогіки. Ілюстр. навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2012. 340 с.
8. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ: Рад. школа, 1978. – 263 с.
9. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5 томах. Київ: Рад. школа, 1976-1977. Т.1. 654 с.; Т.2. 670 с.; Т.3. 670 с.; Т.4. 640 с.; Т.5. 639 с.

10. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. / за ред. О.В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. Кн. 2. 552 с.
11. Усатенко Т. П. Українська національна школа: минуле і майбутнє. Київ: Наукова думка, 2003. 286 с.
12. Хрестоматія з історії української класичної педагогіки: К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко, Г. Ващенко, В. Сухомлинський / уклад. В. П. Кравець, О. І. Мешко. Київ: Грамота, 2008. 768 с.

Практичні заняття

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1

Тема. Розвиток національної освіти і виховання в період українського ренесансу.

Мета. Поглибити знання студентів про освітні та виховні традиції епохи Українського Відродження, зокрема про діяльність Луцької братської школи, її структуру, методи навчання та виховання учнів. Розвивати здатність працювати з історичними джерелами, аналізувати і порівнювати освітні практики різних періодів, оцінювати їхнє значення для формування моральних, культурних та національних цінностей. Сприяти розвитку критичного мислення, дослідницьких умінь і здатності застосовувати історико-педагогічний досвід у сучасній освітній практиці.

План

1. Обговорення головних теоретичних положень теми (стислий огляд):

- 1.1. Історична зумовленість українського ренесансу.
- 1.2. Братські школи України.
- 1.3. Острозький культурно-освітній центр.
- 1.4. Києво-Могилянська академія.
- 1.5. Школа та освіта в Запорізькій Січі.
- 1.6. Педагогічні погляди і діяльність Г. Сковороди.
- 1.7. Сподвижники педагогічної думки українського Відродження

2. Практичні завдання:

- 2.1. Виписати думки із «Домострою» про те:
 - а) «як дітей своїх виховати у всякому повчанні і страху Божому»;
 - б) «як дітей вчити і страхом рятувати»;
 - в) «яких людей тримати і як про них піклуватись в усякому навчанні і в божественних заповідях і хатньому розпорядку».
- 2.2. Зазначте провідні педагогічні проблеми, підняті Є. Славинецьким у творі «Громадянство звичаїв дитячих», підтвердити їх відповідними цитатами.
- 2.3. Складіть хронологію основних культурно-освітніх подій Києво-Могилянської академії.
- 2.4. Складіть хронологію основних культурно-освітніх подій Острозької академії.
- 2.5. Виписати думки про освіту і виховання із творів Г. Сковороди «Убогий жайворонок», «Вдячний Єродій», «Байки харківські».
- 2.6. Опрацюйте Статут Луцької греко-латино-словенської школи 1624 року. Основні положення запишіть. Зазначте, які освітньо-виховні традиції, зафіксовані у цьому документі, збереглися у сучасній школі.
- 2.7. Виписати думки іноземних мандрівників П. Алепського і Ж. Балюза про освіту і виховання українців.

Рекомендована література:

1. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2005. 767 с.
2. Левківський М. В., Микитюк О. М. Історія педагогіки. Київ: Знання, КОО, 2003. 450 с.
3. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки. Київ: Знання-Прес, 2003. 450 с.
4. Марчук С. С., Чемерис І. В. Вимоги до вчителів братських шкіл України (на прикладі Статуту Луцької братської школи 1624 року). *Молодий вчений*: науковий журнал. 2018. № 12.1 (64.1). С. 40–43.
5. Марчук С., Чемерис І. Здоров'язбережувальний потенціал філософсько-педагогічної спадщини

Григорія Сковороди в контексті сучасної освіти. *Формування педагога майбутнього: виклики сьогодення, цінності та міжнародний ракурс: колективна монографія* / Н. Денисенко, С. Марчук, І. Чемерис, Г. Голя, І. Кліш, М. Юхименко, М. Козігора, І. Ковальчук, О. Федорчук. Луцьк: ФОП Мажула Ю.М., 2025. С. 33–87.

6. Марчук С. С. Технологія вивчення історії української школи і педагогіки в педагогічному коледжі : навч. посіб. Луцьк : Твердиня, 2009. 120 с.
7. Скільський Д. М. Історія української педагогіки. Ілюстр. навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2012. 340 с.
8. Наш первозрідок Григорій Сковорода. Фотоальбом / упор. В. Стадниченко, М. Шудря. Київ: Спалах, 2004. 180 с.
9. Сірополко С. Історія освіти в Україні. Львів: Афіша, 2001. 664 с.
10. Сковорода Г. Твори: У 2-х т. Київ: Обереги, 2005. Т.1. 528 с.; Т.2. 480 с.
11. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. / за ред. О.В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 624 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2

Тема. Задача змістового модуля 1 «Історія педагогіки».

Мета. Узагальнити, систематизувати та перевірити рівень засвоєння студентами теоретичних знань із історії педагогіки, сформувати вміння застосовувати історико-педагогічні знання у практичних ситуаціях, здійснювати логічний, критичний і системний аналіз педагогічних процесів та ідей, аргументовано висловлювати власну позицію, використовувати фахову термінологію, а також усвідомлювати значення історичного педагогічного досвіду для професійної діяльності сучасного вчителя.

План

1. Підготовка до перевірки, взаємо- і самоконтролю знань студентів із основних теоретичних засад змістового модуля 1:

Тема 1. Виховання, школа і педагогічна думка стародавнього світу.

Тема 2. Виховання, освіта і педагогічна думка країн Європи в епоху середньовіччя, Відродження та реформації.

Тема 3. Педагогічна система Я. Коменського.

Тема 4. Загальна характеристика шкільництва, виховання і педагогічної думки країн Європи в епоху Просвітництва і Нового і новітнього часу.

Тема 5. Виховання, школа і педагогічна думка докняжої і княжої доби.

Тема 6. Становлення і розвиток національної системи виховання і педагогіки в епоху Українського Відродження.

Тема 7. Особливості розвитку освіти і педагогічної думки України у часи влади Російської та Австро-Угорської імперій.

Тема 8. Розвиток освіти і педагогічної думки України у ХХ-поч. ХХІ ст.

2. Задача змістового модуля 1 (можливі форми – усне опитування (співбесіда), самостійна письмова робота, тестування).

2.1. Отримати пропонування варіант питань (білету). Уважно прочитати завдання (інструкцію).

2.2. Виконати подані завдання (для письмової роботи записати, для усної відповіді – упорядкувати тези).

2.3. Зосередитись і уважно перевірити правильність виконаної роботи.

2.4. Здати контрольну модульну роботу для перевірки.

Орієнтовні питання

Питання для модульного контролю визначені за трьома рівнями:

Перший рівень – репродуктивний, що вимагає від здобувача освіти знань основних понять категоріального апарату та вміння їх застосовувати для виконання елементарних завдань (відповіді на запитання цього рівня оцінюються максимальною кількістю 3 бали);

Другий рівень – репродуктивно-творчий, що потребує самостійного пошуку, аналізу літератури з метою її застосування при виконанні певного завдання (відповіді на запитання цього рівня оцінюються максимальною кількістю – 5 балів);

Третій рівень – творчо-пошуковий, що передбачає самостійне розв’язання індивідуальних завдань (переважно творчого характеру) (максимальна кількість балів за виконання завдання цього рівня – 7 балів).

Змістовий модуль 1

Рівень I (репродуктивний)

Завдання на відтворення фактичних знань, термінів, понять

1. Назвати особливості виховання в Стародавньому Єгипті.
2. Указати особливості виховання в Стародавній Індії.
3. Визначити особливості виховання в Стародавньому Китаї.
4. Назвати особливості спартанського виховання.
5. Назвати педагогічні ідеї Сократа.
6. Перелічити педагогічні ідеї Аристотеля.
7. Назвати педагогічні ідеї Платона.
8. Зробити стислий огляд педагогічної діяльності Я. Коменського.
9. Назвати педагогічні погляди Дж. Локка.
10. Назвати педагогічні погляди Й. Песталоцці.
11. Назвати педагогічні ідеї Ф. Фребеля.
12. Назвати традиції військової служби в Стародавній Греції.
13. Зазначити етапи раннього виховання у східних слов’ян за народною педагогікою.
14. Назвати причини швидкого поширення грамотності в Давній Русі.
15. Назвати педагогічні ідеї Г. Ващенка.
16. Вказати педагогічні погляди Лесі Українки.
17. Назвати авторів перекладної літератури Давньої Русі.
18. Назвати педагогічні ідеї Г. Сковороди.
19. Назвати особливості виховання у східних слов’ян.
20. Зазначити педагогічні праці В. Сухомлинського.

Рівень II (репродуктивно-творчий)

Завдання на порівняння, пояснення, встановлення причинно-наслідкових зв’язків

1. Проаналізувати теорію вільного виховання як напряму зарубіжної реформаторської педагогіки.
2. Розкрити суть вальдорфської педагогіки.
3. Проаналізувати типи шкіл в Стародавніх Афінах.
4. Проаналізувати загальнопедагогічні ідеї Я. Коменського.
5. Охарактеризувати типи шкіл у середньовічній Європі.
6. Проаналізувати систему лицарського виховання в середньовічній Європі.
7. Проаналізувати вікову періодизацію Я. Коменського.
8. Порівняти системи спартанського і лицарського виховання.
9. Скласти хронологічну таблицю життєвого і творчого шляху К. Д. Ушинського.
10. Проаналізувати структуру Острозького культурно-освітнього центру в епоху Відродження.
11. Проаналізувати характерні риси братських шкіл України.
12. Проаналізувати освітню діяльність давньоруських князів.
13. Охарактеризувати педагогічні погляди І. Огієнка.
14. Проаналізувати традиції фізичного виховання козаків.
15. Порівняти традиції психофізичного виховання козаків.
16. Проаналізувати систему виховання та освіти в Запорізькій Січі.
17. Проаналізувати принципи педагогічної системи С. Русової.
18. Проаналізувати основні освітньо-культурні події Давньої Русі.
19. Проаналізувати освітню політику Ярослава Мудрого.
20. Проаналізувати просвітницьку діяльність Гальшки Гулевичівни.

Рівень III (творчо-пошуковий)

Завдання на узагальнення, застосування знань у нових ситуаціях, критичне мислення.

1. Обґрунтувати актуальність думок Аристотеля із праці «Політика» («Виховання юнацтва – головний засіб збереження державного ладу», «Проти виснажливих фізичних вправ», «Годування і загартовування дитини»).
2. Обґрунтувати актуальність проблеми гендерного виховання за Книгою п'ятою «Софі, або жінка» Ж.-Ж. Руссо («Еміль або про виховання») – «Жінка – пряма протилежність чоловіку», «Софі – господиня дому».
3. Порівняти особливості сучасної вищої освіти і академії за працею Я. А. Коменського «Велика дидактика».
4. Обґрунтувати актуальність думок Аристотеля із праці «Політика»: «Про поділ дітей за віком», «Фізичне виховання має передувати інтелектуальному».
5. Обґрунтувати актуальність думок із праці Платона «Закони»: «Гімнастичні вправи, обов'язкові для всіх хлопчиків і дівчаток», «Обов'язкове військоve навчання для хлопчиків і дівчаток».
6. Обґрунтувати актуальність думок Квінтіліана із праці «Про виховання оратора»: «Необхідно знати природу дитини», «Про відпочинок», «Проти тілесних покарань».
7. Обґрунтувати актуальність думок Дж. Локк про фізичне виховання (за працею «Думки про виховання»).
8. Скласти словник античних термінів: агели, гімнасія, дидакал, калокагатія, криптії, педоном, педотриб, педагог, пентантхлон, школа, ритор, еллінізм, античність.
9. Обґрунтувати актуальність думок Я. А. Коменського про материнську школу (за працею «Велика дидактика»).
10. Скласти структурно-логічну схему «Модель системи виховання Платона в рабовласницькій державі».
11. Визначити педагогічну проблематику твору Лесі Українки «Школа» (Волинські образки).
12. Обґрунтувати статутні статті Луцької братської школи 1624 року, що ілюструють принципи: гуманізму; демократизму; класно-урочної системи навчання.
13. Визначити морально-етичну проблематику «Повчання дітям» В. Мономаха.
14. Скласти структурно-логічну схему «Школа і виховання в Запорізькій Січі».
15. Скласти структурно-логічну схему «Адміністрація Києво-Могилянської академії».
16. Обґрунтувати актуальність ідей народності виховання К. Ушинського (за працею «Про народність у громадському вихованні»).
17. Скласти структурно-логічну схему «Освітньо-виховні традиції Києво-Могилянської академії».
18. Віднайти у творі В. Мономаха «Повчання дітям» думки про шкідливі звички дітей та молоді.
19. Обґрунтувати актуальність ідей «Виховного ідеалу» Г. Ващенка.
20. Скласти структурно-логічну схему до теми: «Внесок Ю. Дрогобича (Котермака) в світову та українську освіту».

Самостійна робота студентів

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 1

Тема. Плутарх «Про спартанське виховання», Платон «Закони», Аристотель «Політика», Марк Квінтіліан «Про виховання оратора».

Мета. Сформувані у студентів цілісне уявлення про педагогічні ідеї античної доби на основі аналізу першоджерел, розкрити особливості виховання і освіти у Стародавній Спарті, Афінах і Римі, погляди античних мислителів на фізичне, моральне та громадянське виховання особистості; розвинути здатність до самостійного читання й критичного аналізу класичних

педагогічних текстів, уміння працювати з фаховою термінологією, інтерпретувати педагогічні ідеї в історичному контексті та оцінювати їх значення для розвитку європейської педагогічної думки і сучасної освітньої практики.

Завдання:

1. Прочитати твір Плутарха «Про спартанське виховання». Виписати основні риси спартанського виховання. Скласти словничок античних термінів і понять щодо виховання спартанців.

2. Опрацювати «Закони» Платона. Виписати положення автора щодо:

2.1. Гімнастичних вправ, обов'язкових для всіх хлопчиків і дівчаток;

2.2. Обов'язкового військового навчання для хлопчиків і дівчаток.

3. Із праці Аристотеля «Політика» виписати думки в таких аспектах:

п/п	Назва статті (проблема)	Цитати з твору
1.	Виховання юнацтва – головний засіб збереження державного ладу.	
2.	Проти виснажливих фізичних вправ.	
3.	Про аборти й потворних немовлят.	
4.	Годування і загартовування дитини.	
5.	Про поділ дітей за віком.	
6.	Виховання дітей з семи років – справа держави.	
7.	Програма освіти.	
8.	Фізичне виховання має передувати інтелектуальному.	

4. Опрацювати «Про виховання оратора» Марка Квінтіліана. Виписати авторські положення щодо:

4.1. Здатності всіх дітей до освіти;

4.2. Навчання через гру у ранньому віці;

4.3. Вибору місця навчання – дома чи в школі;

4.4. Природи дитини;

4.5. Організації відпочинку;

4.6. Ставлення до тілесних покарань;

4.7. Характеру та обов'язків учителя.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні цілі спартанського виховання, за Плутархом?

2. Як у спартанській системі поєднували фізичний розвиток і моральне виховання?

3. Які методи покарання та заохочення використовувалися в спартанських школах і як вони впливали на характер дітей?

4. Як Платон визначає роль законів у формуванні виховання та освіти громадян?

5. Яку структуру виховання та навчання Платон пропонує для дітей і підлітків?

6. Як моральне і громадянське виховання взаємопов'язані у його концепції?

7. Яку роль Аристотель відводить вихованню у розвитку доброчесної особистості та держави?

8. Як Аристотель визначає зв'язок між освітою, політикою і формуванням громадянських чеснот?

9. Які основні принципи виховання оратора пропонує Квінтіліан?

10. Як формується моральний і інтелектуальний розвиток майбутнього оратора за Квінтіліаном?

11. Яку роль у вихованні оратора відіграють приклад учителя і практика публічного мовлення?

Рекомендована література:

1. Плутарх. Про спартанське виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 12–14.

2. Платон. Протагор. Закони. Держава. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 15–37.

3. Арістотель. Політика. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 38–46.
4. Марк Квінтіліан. Про виховання оратора. Плутарх. Про спартанське виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 47–57.
5. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2025. 121 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 2

Тема. Дж. Локк «Думки про виховання».

Мета. Поглибити знання студентів про ключові ідеї Дж. Локка щодо формування особистості, фізичного, морального та інтелектуального виховання, розвинути вміння аналізувати й інтерпретувати зміст педагогічного першоджерела «Думки про виховання». Сприяти формуванню здатності критично оцінювати погляди Локка в історичному контексті, зіставляти їх із сучасними підходами до виховання та освіти, а також визначати значення його концепцій для розвитку європейської педагогічної думки й сучасної педагогічної практики.

Завдання:

1. Прочитати такі частини педагогічної праці:
 - 1.1. «Фізичне виховання».
 - 1.2. «Виховання характеру».
 - 1.3. «Розумовий розвиток».
2. Проблематику кожної прочитаної частини зафіксувати у таблицях:
 - 2.1. Дж. Локк про фізичне виховання:

п/п	Педагогічна проблема	Цитати з твору
1.	Здоровий дух у здоровому тілі.	
2.	Про одяг.	
3.	Про обливання водою.	
4.	Гра.	
5.	Їжа.	
6.	Сон.	
		

- 2.2. Дж. Локк про виховання характеру:

п/п	Педагогічна проблема	Цитати з твору
1.	Сила духу.	
2.	Примхи дітей.	
3.	Про обмеження.	
4.	Покарання.	
5.	Дисципліна.	
		

- 2.3. Дж. Локк про розумовий розвиток:

п/п	Педагогічна проблема	Цитати з твору
1.	Про допитливість.	
2.	Ставлення до запитань дітей.	
3.	Про іграшки.	
		

3. Назвати думки Дж. Локка про фізичне виховання та загартування дітей, які є актуальними у наш час.

Питання для самоконтролю:

1. Які риси характеру та якості особистості Дж. Локк вважав основною метою виховання?
2. Як Локк обґрунтовує пріоритет фізичного виховання в ранньому розвитку дитини?
3. Які поради щодо харчування та способу життя пропонує Локк і як вони пов'язані з

його уявленнями про здоров'я?

4. Чому Локк виступає проти тілесних покарань? Які альтернативи він пропонує?

5. Яку роль у вихованні він відводить похвалі й заохоченню? У яких випадках вони можуть нашкодити?

6. Як Локк трактує поняття «правила» у вихованні? Чому правила важливі для формування характеру?

7. Яким чином приклад дорослих впливає на поведінку дітей згідно з Локком?

8. Які навчальні предмети Локк вважав необхідними? Як він визначав їхню послідовність та практичну цінність?

9. У чому полягає новаторство поглядів Локка порівняно з традиційним вихованням XVII століття?

10. Які ідеї Локка ви вважаєте актуальними для сучасної початкової освіти? Наведіть приклади можливого застосування.

11. Які обмеження або суперечливі положення можна знайти у концепції Локка? Як їх можна інтерпретувати в контексті сьогодення?

Рекомендована література:

1. Джон Беллерс. Пропозиції про створення трудового коледжу всіх корисних ремесел і сільського господарства. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / за заг. ред. С. Коваленко*. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 201–207.

2. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2025. 121 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 3

Тема. Я. А. Коменський «Велика дидактика».

Мета. Поглибити знання студентів про систему педагогічних поглядів Коменського шляхом самостійного аналізу змісту розділів «Метод моралі», «Про шкільну дисципліну», «Про чотирьохступеневу побудову шкіл у відповідності з віком та успіхами учнів», «Ідея материнської школи», «Ідея школи рідної мови», «Нарис латинської школи» та «Академія». Сприяти формуванню в студентів умінь працювати з педагогічними першоджерелами, критично інтерпретувати їхній зміст, порівнювати дидактичні принципи Коменського з сучасними освітніми підходами. Розвивати здатність аналізувати історичні моделі організації школи та виховання, визначати їхній вплив на формування європейської системи освіти та можливості інтеграції ідей Коменського у сучасну педагогічну практику.

Завдання:

1. Зробити загальну характеристику праці Я. А. Коменського «Велика дидактика» (дата написання, повна назва книги, для кого корисна, кількість глав).

2. Прочитати і тезисно законспектувати наступні глави «Великої дидактики»: «Метод моралі» (гл. 23), «Про шкільну дисципліну» (гл. 26), «Про чотирьохступеневу побудову шкіл у відповідності з віком та успіхами учнів» (гл. 27), «Ідея материнської школи» (гл. 28), «Ідея школи рідної мови» (гл. 29), «Нарис латинської школи» (гл. 30), «Академія» (гл. 31).

Питання для самоконтролю:

1. Які основні принципи морального виховання пропонує Коменський у главі «Метод моралі»?

2. Яким чином Коменський рекомендує організовувати шкільну дисципліну, щоб виховання було ефективним і доброзичливим?

3. Які чотири ступені шкільної системи виділяє Коменський і як вони відповідають віку та успіхам учнів?

4. Що таке «материнська школа» і яку роль у вихованні дітей вона відіграє?

5. Чому Коменський підкреслює важливість навчання рідної мови і які методи пропонує?

6. Яка мета навчання у латинській школі та як організоване навчання у цьому закладі?

7. Які завдання академії визначає Коменський для підготовки молоді та формування цілісного світогляду?

8. Як приклад дорослих і поступовість навчання впливають на виховання за Коменським?

9. Які загальні дидактичні принципи простежуються в усіх опрацьованих главах «Великої дидактики»?

10. Які ідеї Коменського щодо організації освіти та виховання можна застосувати у сучасній школі?

Рекомендована література:

1. Ян Коменський. Велика дидактика. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 100–154.

2. Кравець В. П. Педагогічна система Яна Амоса Коменського. *Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва*. Тернопіль, 1996. С. 122–178.

3. Левківський М. В., Микитюк О. М. Школа й педагогіка епох Середньовіччя та Відродження. *Історія педагогіки*. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С. 21–28.

4. Скільський Д. П. Педагогічна теорія Я.-А. Коменського. *Історія зарубіжної педагогіки: посіб.* Київ: Смолошип, 2022. С. 90–122.

5. Марчук С., Борбич Н. «Велика дидактика» Яна Коменського як важливе джерело педагогічної науки. *Педагогічна спадщина Яна Коменського (до 430-річчя від дня народження та 390-річчя праці «Велика дидактика»): збірник матеріалів науково-методичного семінару* (м. Луцьк, 03 лист. 2022 року, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради) / уклад. С. Марчук, Луцьк, 2022. С. 63–67.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 4

Тема. Ж.-Ж. Руссо «Еміль або Про виховання».

Мета. Поглибити розуміння студентами педагогічних ідей Ж.-Ж. Руссо щодо природного виховання, формування особистості та розвитку моральних і пізнавальних здібностей дітей у різні періоди їхнього розвитку. Розвивати вміння аналізувати та інтерпретувати зміст першоджерела, виокремлювати ключові принципи навчання та виховання, зіставляти їх із сучасними педагогічними підходами та оцінювати практичну значущість для організації освітнього процесу в сучасній школі. Сприяти формуванню критичного мислення, здатності до самостійного дослідження педагогічних текстів і використання історико-педагогічного досвіду у сучасній освітній практиці.

Завдання:

1. Прочитати Книгу першу Ж.-Ж. Руссо «Еміль або Про виховання» і виписати думки автора про виховання немовлят. Визначити, які з них можна застосувати в сучасному контексті.

2. Законспектувати ключові положення Книги другої «Виховання дитини до 12-ти років», зокрема: «Привчання хлопчика зносити біль»; «Воля як найкращий вчитель для дитини»; «Труднощі та завдання природного виховання»; «Виховання Емілі у селі»; «Метод природних наслідків»; «Інтерес дитини як основний рушій навчання». Порівняти ці положення з сучасними підходами до розвитку самостійності та мотивації дітей.

3. Записати провідні ідеї Книги третьої «Виховання підлітка», зокрема: «Перша книга Емілі – «Робінзон Крузо»; «Вивчення ремесел Емілем». Проаналізувати, як практичне навчання та література впливають на розвиток підлітків.

4. Законспектувати основні положення Книги четвертої «Виховання юнака», зокрема: «Виховання пристрастей»; «Пошук Емілем нареченої». Визначити, які моральні та етичні уроки Руссо можна використати у вихованні сучасних підлітків.

5. Визначити актуальні проблеми гендерного виховання за Книгою п'ятою «Софі, або жінка», зокрема: «Жінка як пряма протилежність чоловіку»; «Софі – господиня дому». Проаналізувати ці погляди з огляду на сучасні ідеї рівності та соціалізації хлопчиків і дівчаток.

Питання для самоконтролю

1. Які основні думки Руссо щодо виховання немовлят він викладає у Книзі першій?

2. Як автор обґрунтовує природний підхід до виховання на ранніх етапах життя дитини?

3. Чому Руссо вважає, що дитину треба привчати зносити біль?

4. Що означає вислів «Воля – найкращий учитель для дитини» у контексті природного виховання?

5. Які труднощі та завдання пов'язані з природним вихованням за Руссо?
6. Яким чином середовище села впливає на розвиток Еміля?
7. Як застосовується метод природних наслідків та інтерес дитини як рушій навчання?
8. Яку роль відіграє література (зокрема «Робінзон Крузо») у вихованні Еміля підліткового віку?
9. Чому Руссо вважає важливим навчання ремеслам у підлітковому віці?
10. Як Руссо пропонує виховувати пристрасть у юнацькому віці?
11. Які завдання ставить перед собою Еміль у цьому періоді виховання?
12. Яке місце жінки в системі виховання за Руссо?
13. Як представлено роль Софі та її підготовку до сімейного життя?
14. Які актуальні проблеми гендерного виховання піднімає Руссо у Книзі п'ятій?

Рекомендована література:

1. Жан-Жак Руссо. Еміль, або Про виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 208–275.
2. Кравець В. П. Педагогічна система Ж.-Ж. Руссо. *Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва*. Тернопіль, 1996. С. 256–257.
3. Кравець В. П. Педагогічні ідеї та просвітницька діяльність соціалістів-утопістів XIX ст. *Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва*. Тернопіль, 1996. С. 385–430.
4. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2025. 121 с.
5. Левківський М. В., Микитюк О. М. Ідеї вільного виховання Ж.-Ж. Руссо. *Історія педагогіки*. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С. 34–36.
6. Скільський Д. Педагогіка Франції XVIII ст. *Історія зарубіжної педагогіки: посіб.* Київ: Смолоскип, 2022. С. 144–179.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 5

Тема. «Повчання дітям» Володимира Мономаха.

Мета. Опрацювати твір Володимира Мономаха «Повчання дітям» з метою вивчення основних морально-етичних та педагогічних принципів давньоруської школи виховання. Розвивати навички виділення ключових думок та цінностей, що стосуються формування характеру, моральності та поведінки дітей. Формувати здатність критично аналізувати історичні джерела, систематизувати отриману інформацію та узагальнювати педагогічні ідеї для подальшого застосування в сучасній освітній практиці.

Завдання:

1. Загальна характеристика «Повчання» (авторство, рік першої згадки, джерело).
2. Визначте морально-педагогічний зміст твору:

/п	Морально-етична проблема	Вислів В. Мономаха

3. Прочитати «Повчання дітям» Володимира Мономаха. Виписати із цього твору 7-8 висловлювань, які можна по праву вважати нормами загальнолюдської моралі.

4. Розкрийте значення окремих порад В. Мономаха:

Старих треба шанувати, як отця, а молодих – як братів.

Треба лжі берегтися, і п'янства, і блуду, бо в цьому душа помирає і тіло.

Де йтимите чи станете, напоїть, нагодуйте стороннього; а ще більше вшануйте гостя – хоч простого, хоч знатного, якщо не можете дарунком, то їжею чи питвом.

Коли щось добре вмієте – не забувайте, а чого не вмієте – учіться.

Питання для самоконтролю

1. Яка основна мета «Повчання дітям» Володимира Мономаха?
2. Які моральні цінності та чесноти підкреслює автор у вихованні дітей?
3. Яке значення Мономах надає освіті та навчанню у житті дитини?
4. Як у творі висвітлюються правила поведінки та взаємовідносин із оточуючими?
5. Які методи виховання пропонує Мономах для формування характеру дітей?
6. Як автор розглядає роль батьків у вихованні своїх дітей?

7. Які поради Мономаха стосуються духовного та морального розвитку дитини?
8. Чим «Повчання дітям» важливе для розуміння педагогічної думки давньоруської доби?
9. Які конкретні приклади або вислови з твору ілюструють педагогічні принципи Мономаха?
10. Які ідеї твору можуть бути застосовані в сучасній педагогічній практиці?

Рекомендована література:

1. «Поучення» Володимира Мономаха. *Історія української школи і педагогіки : хрестоматія* / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2005. С. 40–42.
2. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2025. 121 с.
3. Марчук С. С. Гуманістичний потенціал «Повчання» Володимира Мономаха у формуванні історико-педагогічної компетентності майбутніх учителів. *Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського: минулина, сучасність, майбуття*: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю, присвяченої 80-річчю освітнього закладу; (м. Володимир-Волинський, 28 лист. 2019 р.) / упоряд. Б. Є Жулковський. Луцьк: Вежа-друк 2019. С. 58–62.
4. Радул О. Володимир Мономах. *Історія педагогіки України X-XVII століть : персоналії*. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2005. С. 27–36.
5. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 624 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 6

Тема. Статут Луцької братської школи 1624 року. Г. Сковорода «Вдячний Еродій», «Убогий жайворонок».

Мета. Опрацювати історичні та літературні джерела з метою вивчення освітніх та виховних традицій епохи Українського Відродження та філософсько-педагогічних ідей Григорія Сковороди. Розвивати здатність виділяти основні принципи організації шкільної системи, педагогічні цінності та методи виховання, що закладені у Статуті Луцької братської школи, а також морально-етичні та духовні ідеї, представлені у творах Сковороди. Формувати навички критичного аналізу історичних документів і літературних текстів, систематизації та узагальнення інформації для подальшого використання в педагогічній практиці.

Завдання:

1. Зробіть загальну характеристику одного з найдавніших шкільних статутів Європи (рік написання, кількість статей, історія появи Статуту).
2. Опрацюйте Статут Луцької греко-латино-словенської школи 1624 року. Основні положення запишіть. Зазначте, які освітньо-виховні традиції, зафіксовані у цьому документі, збереглися у сучасній школі.
3. Віднайдіть у Статуті окремі аспекти організації навчально-виховного-процесу у братських школах, заповнивши таблицю:

п/п	Характеристики організації навчального процесу	Положення Статуту (артикули)
1.	демократичність	
2.	національне виховання	
3.	чітка організація навчання	
4.	зв'язок з батьками чи родичами учнів	
5.	гуманізм	
6.	зміст навчання	
7.	методичне забезпечення навчання	
8.	методи навчання та виховання	
9.	вимоги до вчителя	

4. Питання для роздумів: Як ви розумієте слова “...вчитель...має бути благочестивий, розсудливий, смиренномудрий, лагідний, стриманий, не п'яниця, не блудник, не хабарник”. Чи

існують суперечності “такого вчителя” тепер?

5. Вивчити та проаналізувати притчу Г. Сковороди «Вдячний Єродій». Основні педагогічні ідеї записати у таблиці:

п/п	Педагогічні ідеї	Висловлювання із притчі

6. Випишіть думки про освіту і виховання із творів Г.Сковороди «Убогий жайворонок», заповнивши таблицю:

п/п	Педагогічні думки	Цитати із притчі

7. Проаналізувати образи та символіку творів: визначити, які приклади та образи Сковорода використовує для передачі педагогічних ідей і як вони допомагають розкрити моральний та духовний аспект виховання.

8. Скласти короткий висновок про педагогічні принципи та цінності, що пропонує Сковорода, та сформулювати, які з них можна застосувати у сучасному освітньому процесі.

Питання для самоконтролю:

1. Яка основна мета створення Статуту Луцької братської школи 1624 року?
2. Які принципи організації навчального процесу були закладені в статуті?
3. Які вимоги до учнів та педагогів визначав статут?
4. Які освітні та виховні цінності проголошувались у братській школі?
5. Які морально-етичні ідеї пропонує Г. Сковорода у творі «Вдячний Єродій»?
6. Які педагогічні або виховні принципи містяться у творі «Убогий жайворонок»?
7. Як у творах Сковороди відображена взаємозв'язок навчання, моралі та духовного розвитку?
8. Які символи та образи Сковорода використовує для передачі своїх ідей?
9. Як ідеї Луцької братської школи та Сковороди можуть бути застосовані у сучасній педагогічній практиці?
10. Які спільні педагогічні цінності можна виділити між Статутом Луцької братської школи та творами Сковороди?

Рекомендована література:

1. Другий статут Луцької школи (близько 1624р.). *Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки* / за заг. ред. С. А. Литвинова. Київ: Рад. школа 1961. С. 22 – 26.
2. Статут Луцької греко-латино-словенської школи 1624 року. *Історія української школи і педагогіки : хрестоматія* / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2003. С. 70–73.
3. Сковорода Г. Твори: У 2-х т. Київ: Обереги, 2005. Т.1. 528 с.; Т.2. 480 с.
4. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги / під заг. ред. А.М. Бойко. Київ: Професіонал, 2004. С. 12–36.
5. Марчук С. С., Чемерис І. В. Вимоги до вчителів братських шкіл України (на прикладі Статуту Луцької братської школи 1624 року). *Молодий вчений*: науковий журнал. 2018. № 12.1 (64.1). С. 40–43.
6. Марчук С., Чемерис І. Здоров'язбережувальний потенціал філософсько-педагогічної спадщини Григорія Сковороди в контексті сучасної освіти. *Формування педагога майбутнього: виклики сьогодення, цінності та міжнародний ракурс: колективна монографія* / Н. Денисенко, С. Марчук, І. Чемерис, Г. Голя, І. Кліш, М. Юхименко, М. Козігора, І. Ковальчук, О. Федорчук. Луцьк: ФОП Мажула Ю.М., 2025. С. 33–87.
7. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2025. 121 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 7

Тема. Леся Українка «Волинські образки». К. Ушинський «Про народність у громадському вихованні».

Мета. Опрацювати літературні та педагогічні джерела з метою вивчення соціально-педагогічних проблем, національних цінностей і принципів виховання в Україні XIX–XX ст. Розвивати здатність аналізувати художні та науково-педагогічні тексти, виділяти ключові ідеї щодо формування моральності, національної свідомості та громадянської позиції. Формувати

навички критичного мислення, систематизації та узагальнення педагогічних положень для подальшого застосування у практичній діяльності вчителя сучасної школи.

Завдання:

1. Опрацювати твір Лесі Українки «Волинські образки» та заповнити таблицю:

/п	Соціально-педагогічна проблема	Цитати з твору

2. Поясніть слова, зазначені в кінці твору Лесі Українки «Волинські образки»: «Порожня школа, порожня хата і порожня сулія zostалися чекати нового вчителя».

3. Законспектувати тезисно розділи статті К. Ушинського «Про народність у громадському вихованні». Виписати із розділу «Виховання і характер. Яку роль відіграє народність у вихованні» думки про народність виховання, про громадське виховання як сімейне виховання народу.

4. Зробити загальний висновок зі статті, скориставшись положеннями К. Ушинського, що знаходиться в кінці розділу VIII.

Питання для самоконтролю:

1. Які соціально-педагогічні проблеми піднімає Леся Українка у творі «Волинські образки»? Наведіть приклади з тексту.

2. Що символізує вислів «Порожня школа, порожня хата і порожня сулія zostалися чекати нового вчителя»? Які висновки про стан освіти можна зробити на основі цього вислову?

3. Яку роль, на думку К. Ушинського, відіграє народність у формуванні виховання та характеру дитини?

4. Як К. Ушинський визначає співвідношення громадського та сімейного виховання у процесі формування моральності та національної свідомості?

5. Які основні педагогічні ідеї та принципи виховання, зазначені у статті К. Ушинського, можна застосувати у сучасній школі?

6. Які спільні цінності та ідеї щодо формування громадянської позиції прослідковуються у творах Лесі Українки та К. Ушинського?

7. Як аналіз художнього тексту допомагає зрозуміти соціально-педагогічні проблеми епохи та принципи виховання?

8. Які засоби та методи виховання К. Ушинський вважає найефективнішими для розвитку характеру та патріотичної свідомості?

9. Які уроки для сучасного вчителя можна винести з аналізу «Волинських образків» та педагогічних положень К. Ушинського?

10. Сформулюйте власне коротке узагальнення щодо впливу народності на виховання дітей у контексті української педагогічної думки XIX–XX ст.

Рекомендована література:

1. Леся Українка. Волинські образки. *Історія української школи і педагогіки : хрестоматія* / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2003. С. 334–339.

2. К. Д. Ушинський. Про народність у громадському вихованні. *Історія української школи і педагогіки : хрестоматія* / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2003. С. 224–234.

3. Марчук С. С. Духовно-освітні традиції у нарисі Лесі Українки «Волинські образки (Школа)». *Літопис Волині: Всеукраїнський науковий часопис*. 2016. Число 16. С. 20–25.

4. Марчук С. С., Чемерис І. В. Гуманізм, народність та природовідповідність – визначальні принципи К. Д. Ушинського. *Педагогічний часопис Волині*. 2018. №4 (11). С. 38–44.

5. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2025. 121 с.

6. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги / під заг. ред. А.М. Бойко. Київ: Професіонал, 2004. С. 149–179, 394–404.

7. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. Київ: Рад. школа, 1983. Т.1. 488 с.; Т.2. 359 с.

9. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. / за ред. О.В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 624 с.; Кн. 2. 552 с.

10. Хрестоматія з історії української класичної педагогіки: К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко, Г. Ващенко, В. Сухомлинський / уклад. В. П. Кравець, О. І. Мешко. Київ: Грамота, 2008. 768 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ №8

Тема. Г. Ващенко «Виховний ідеал».

Мета. Опрацювати твір Г. Ващенко «Виховний ідеал» з метою вивчення концепції цілісної особистості та ідеалів виховання в українській педагогіці. Розвивати здатність визначати основні принципи формування моральних, інтелектуальних та громадянських якостей учнів, аналізувати педагогічні ідеї автора, систематизувати та узагальнювати отриману інформацію. Формувати навички критичного мислення та застосування історико-педагогічних концепцій у сучасній освітній практиці.

Завдання:

1. Виписати основні визначення та поняття, що використовує автор для характеристики «виховного ідеалу».
2. Виділити ключові риси особистості, які, за Г. Ващенко, повинні формуватися у процесі виховання.
3. Записати педагогічні принципи та методи виховання, що описані у творі, із конкретними прикладами.
4. Проаналізувати роль моральних і громадянських цінностей у формуванні виховного ідеалу за автором.
5. Скласти конспект основних положень, які визначають ідеал учня та вихователя в педагогічній системі Г. Ващенко.
6. Підготувати висновок, у якому визначити, які ідеї Ващенко залишаються актуальними для сучасної освітньої практики.

Питання для самоконтролю

1. Що розуміє Г. Ващенко під поняттям «виховний ідеал»?
2. Які риси особистості, на думку автора, повинні формуватися у процесі виховання?
3. Які педагогічні принципи та методи виховання описує Ващенко у творі?
4. Як Ващенко підкреслює роль моральних і громадянських цінностей у вихованні?
5. Які характеристики ідеального учня та вихователя виділяє автор?
6. Які ідеї Ващенко можна застосувати у сучасній освітній практиці сучасної школи?

Рекомендована література:

1. Г. Г. Ващенко. Виховний ідеал. *Історія української школи і педагогіки : хрестоматія* / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2003. С. 489–494.
2. Григорій Григорович Ващенко. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги / під заг. ред. А.М. Бойко. Київ: Професіонал, 2004. С. 426–459.
3. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. Кн. 2. 552 с.
4. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал. Хрестоматія з історії української класичної педагогіки: К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко, Г. Ващенко, В. Сухомлинський / уклад. В. П. Кравець, О. І. Мешко. Київ: Грамота, 2008. С. 437–492.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ІСТОРІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Семінарські заняття

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Тема. Фізичне виховання у Спарті та Афінах: порівняльний аналіз. Фізична культура в Стародавньому Римі: між розвагою, політикою і військовою підготовкою.

Мета. Сформувані у студентів цілісне уявлення про особливості фізичного виховання у Стародавній Спарті, Афінах і Римі, розкрити його соціально-політичну, культурну та військову зумовленість, а також проаналізувати педагогічні стародавніх філософів щодо фізичного розвитку особистості та їх значення для становлення античної педагогіки.

План

1. Обговорення теоретичних питань:

- 1.1. Особливості спартанського виховання.
- 1.2. Афінська освітньо-виховна система.
- 1.3. Фізичне виховання в Стародавньому Римі.
- 1.4. Ідеї фізичного виховання Платона.
- 1.5. Аристотель про фізичний розвиток дітей та молоді.

2. Практичні завдання:

- 2.1. Зробити порівняльну характеристику спартанського і афіського виховання.

№ п/п	Характеристики виховання	Спартанське виховання	Афінське виховання
1.	Характер освіти і виховання		
2.	Провідна мета виховання		
3.	Система виховання (етапи, ланки)		
4.	Основні зміст фізичного виховання		

2.2. Проаналізувати соціальні, політичні та культурні чинники, що визначали зміст і спрямованість фізичного виховання у Спарті, Афінах та Стародавньому Римі.

2.3. Указати спільні риси спартанського і афіського фізичного виховання.

2.3. Виписати значення таких слів: *агели, гімнасія, дидакал, калокагатія, криптії, педоном, педотриб, педагог, пентантхлон, школа, ритор, елінізм, античність*.

2.4. Написати реферат (за бажанням студента). За тематику взяти питання для обговорення 1.1.-1.15.

Рекомендована література:

1. Історія фізичної культури : навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності “Середня освіта” освітньо-професійної програми “Середня освіта (Фізична культура)” / уклад.: В. О. Тищенко, Ф. Ф. Товстоп’ятко, С. Б. Парій. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 112 с.
2. Плутарх. Про спартанське виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 12–14.
3. Платон. Протагор. Закони. Держава. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 15–37.
4. Аристотель. Політика. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 38–46.
5. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2025. 121 с.
6. Марк Квінтіліан. Про виховання оратора. Плутарх. Про спартанське виховання. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 47–57.
7. Історія фізичної культури: навч. посіб. / за ред. С. М. Філя. Харків: ОВС, 2003. 160 с.
8. Пангелова Н. Є. Історія фізичної культури : навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2007. 231 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №6

Тема. Лицарське виховання як форма фізичної підготовки у феодальному суспільстві. Фізична культура в ідеалах Ренесансної людини: «здорове тіло – шлях до гармонії».

Мета. Сформувати у студентів цілісне уявлення про систему лицарського виховання в умовах феодального суспільства, її соціально-військову та культурну зумовленість, а також розкрити гуманістичні ідеали фізичної культури епохи Відродження, показати значення гармонійного розвитку тіла і духу в педагогічних поглядах мислителів Ренесансу.

План

1. Обговорення теоретичних питань:

- 1.1. Соціально-історичні умови формування лицарського виховання.
- 1.2. Етапи лицарського виховання: паж – зброєносець – лицар.
- 1.3. Зміст і засоби фізичної підготовки лицарів (військові вправи, турніри, фехтування, верхова їзда).
- 1.4. Лицарський кодекс честі та його виховне значення.
- 1.5. Гуманістичні ідеали фізичного виховання в епоху Відродження.
- 1.6. Педагогічні погляди гуманістів (Вітторіно да Фельтре, Франсуа Рабле, Мішель де Монтень) щодо фізичного розвитку людини.
- 1.7. Ідея гармонії тіла і духу в ренесансній педагогіці.

2. Практичні завдання:

- 2.1. Зробити порівняльну характеристику лицарського виховання та фізичного виховання ренесансної людини.

№ п/п Характеристика виховання Лицарське виховання Фізична культура епохи Ренесансу

1	Характер виховання
2	Провідна мета
3	Основні етапи / форми
4	Зміст фізичної підготовки
5	Виховні ідеали

2.2. Проаналізувати соціальні, військові та культурні чинники, що визначали зміст лицарського виховання у феодальному суспільстві.

2.3. Визначити спільні та відмінні риси фізичної підготовки лицаря і гуманістичного ідеалу виховання людини епохи Відродження.

2.4. Виписати та пояснити значення понять: лицарство, феодалізм, турнір, кодекс честі, паж, зброєносець, гуманізм, Відродження, гармонійний розвиток, фізична культура.

2.5. Написати реферат (за бажанням студента). Тематика: питання для обговорення 1.1–1.7.

Рекомендована література:

1. Історія фізичної культури : навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності “Середня освіта” освітньо-професійної програми “Середня освіта (Фізична культура)” / уклад.: В. О. Тищенко, Ф. Ф. Товстоп’ятко, С. Б. Парій. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 112 с.
2. Історія фізичної культури: навч. посіб. / за ред. С. М. Філя. Харків: ОВС, 2003. 160 с.
3. Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 664 с.
4. Пангелова Н. Є. Історія фізичної культури : навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2007. 231 с.
5. Степанюк С., Гречанюк О., Малярєнко І., Ткачук В. Історія фізичної культури: [навчально-методичний посібник /для здобувачів ступеню вищої освіти «бакалавр» денної та заочної форм навчання спеціальностей 014.11 середня освіта (фізична культура), 017 фізична культура і спорт]. Херсон: вид-во ПП Вишемирський В.С., 2016. 272 с.
6. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2025. 121 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Тема. Відродження Олімпійських ігор сучасності. Історичні особливості розвитку міжнародного олімпійського та спортивного руху сучасності.

Мета. Сформувати у студентів уявлення про передумови та процес відродження Олімпійських ігор сучасності, розкрити історичні етапи становлення міжнародного олімпійського та спортивного руху, з'ясувати роль П'єра де Кубертена й Міжнародного олімпійського комітету у розвитку олімпізму, а також визначити соціокультурне значення олімпійського спорту в сучасному світі.

План

1. Обговорення теоретичних питань:

- 1.1. Передумови відродження Олімпійських ігор у кінці XIX ст.
- 1.2. Роль П'єра де Кубертена у формуванні ідей сучасного олімпізму.
- 1.3. Перші Олімпійські ігри сучасності та їх історичне значення.
- 1.4. Створення та діяльність Міжнародного олімпійського комітету (МОК).
- 1.5. Основні принципи та цінності олімпійського руху.
- 1.6. Розвиток міжнародного спортивного руху у XX–XXI ст.
- 1.7. Вплив політики, економіки та глобалізації на олімпійський спорт.
- 1.8. Участь України в сучасному олімпійському русі.

2. Практичні завдання:

- 2.1. Скласти хронологічну таблицю основних етапів розвитку Олімпійських ігор сучасності (дата – подія – історичне значення).
- 2.2. Проаналізувати внесок П'єра де Кубертена у відродження Олімпійських ігор та формування ідеології олімпізму.
- 2.3. Визначити основні цінності олімпійського руху (олімпізму) та навести приклади їх реалізації в сучасному спорті.
- 2.4. Підготувати коротке повідомлення або презентацію (за вибором студента) на одну з тем: «Історія створення МОК»; «Еволюція символіки Олімпійських ігор»; «Політичні бойкоти Олімпійських ігор»; «Участь українських спортсменів в Олімпійських іграх».
- 2.5. Написати реферат (за бажанням студента) з тематики питань для обговорення.

Рекомендована література

1. Історія фізичної культури : навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності “Середня освіта” освітньо-професійної програми “Середня освіта (Фізична культура)” / уклад.: В. О. Тищенко, Ф. Ф. Товстоп'ятко, С. Б. Парій. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 112 с.
2. Пангелова Н. Є. Історія фізичної культури : навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2007. 231 с.
3. Степанюк С., Гречанюк О., Малайченко І., Ткачук В. Історія фізичної культури: [навчально-методичний посібник /для здобувачів ступеню вищої освіти «бакалавр» денної та заочної форм навчання спеціальностей 014.11 середня освіта (фізична культура), 017 фізична культура і спорт]. Херсон: вид-во ПП Вишемирський В.С., 2016. 272 с.
4. Іваній І. В. Історія фізкультурно-спортивного руху: метод. реком. Суми: СДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. 141 с.
5. П'єр де Кубертен. Олімпійські мемуари. Науково-популярне видання. Київ: Олімпійська література, 1997. 179 с.
6. Худолій О. М. Історія фізичної культури. Харків : ОВС, 2011. 158 с.
7. Цюль А., Деделюк Н. Олімпізм в історії фізичної культури України. Physical Education, Sport and Health Culture in Modern Society, 2022. 3(59). 15-21.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №8

Тема. Система фізичного виховання в запорізьких козаків.

Мета. Сформувати у студентів цілісне уявлення про систему фізичного виховання запорізьких козаків, розкрити її військову, соціальну та культурну зумовленість, охарактеризувати основні засоби, форми і методи фізичної підготовки козацтва, а також визначити значення козацьких традицій фізичного виховання для розвитку національної педагогіки та сучасної фізичної культури.

План

1. Обговорення теоретичних питань:

- 1.1. Історичні передумови формування системи фізичного виховання запорізьких козаків.
- 1.2. Мета і завдання фізичного виховання в Запорізькій Січі.
- 1.3. Основні засоби фізичного виховання козаків (військово-прикладні вправи, єдиноборства, ігри, змагання).
- 1.4. Форми організації фізичної підготовки козацтва.
- 1.5. Виховне значення фізичного виховання в козацькому середовищі.

2. Практичні завдання:

- 2.1. Зробити характеристику системи фізичного виховання запорізьких козаків.

№ п/п	Характеристики фізичного виховання	Зміст
1.	Соціальна зумовленість	
2.	Провідна мета	
3.	Основні завдання	
4.	Засоби фізичного виховання	
5.	Форми організації	
6.	Виховні результати	

2.2. Проаналізувати військові, соціальні та культурні чинники, що визначали зміст фізичного виховання запорізьких козаків.

2.3. Визначити роль фізичного виховання у формуванні козака як воїна і громадянина.

2.4. Виписати та пояснити значення таких понять: Запорізька Січ, джура, кіш, курінь, військово-прикладна підготовка, козацькі ігри, єдиноборства, лицарське виховання, побратимство.

2.5. Навести приклади козаків, які мали гарний фізичний розвиток та проявляли у битвах неабиякий героїзм.

2.6. Написати реферат (за бажанням студента). Тематика рефератів формується на основі питань 1.1–1.5.

Рекомендована література:

1. Апанович О. М. Розповіді про запорозьких козаків. Київ: Дніпро, 1991. 335 с.
2. Вербицький В. А., Бондаренко І. Г. Історія фізичної культури та спорту в Україні: навч. посіб. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 340 с.
3. Завацький В. І. Козацькі забави / В. І. Завацький, А. В. Цьось, О. І. Бичук, Л. І. Пономаренко. Луцьк: Надстир'я, 1994. 112 с.
4. Каляндрук Т. Загадки козацьких характерників. Львів: Піраміда, 2006. 272 с.
5. Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти: науково-методичний збірник / уклад. В. Є. Берека, І. К. Гіджеліцький, Н. М. Орловська. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2018. 472 с.
6. Руденко Ю. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. Київ: МАУП, 2007. 384 с.
7. Сірополько С. Історія розвитку освіти в Україні. Львів: Афіша, 2004. 664 с.
8. Цьось А. В., Деделюк Н. А. Історія фізичного виховання на теренах України з найдавніших часів до початку ХІХ ст.: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. 456 с.
9. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків: в 3-х Т. Т. 1. Київ: Наукова думка, 1990. 580 с.
10. Марчук С. С. Військо-фізична підготовка запорозьких козаків. Наукові та освітні трансформації в сучасному світі: збірник матеріалів Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 15 липня 2021 року) / Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій, м. Чернігів. Суми: ТОВ НВП «Росток А. В.Т.». 2021. С. 259–261.
11. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2025. 121 с.
12. Історія фізичного виховання та спорту України (від стародавніх часів до сьогодення): конспект лекцій / уклад. Н. О. Долгова. Суми: Сумський державний університет, 2016. 121 с.
13. Приступа Є. Н., Пилат В. С. Традиції української національної фізичної культури. Львів: Троян, 1991. 104 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Тема. Національна ідея та патріотичне виховання засобами фізичної культури у XXI столітті.

Мета. Сформувати у студентів цілісне уявлення про роль національної ідеї та патріотичного виховання в сучасному українському суспільстві, розкрити виховний потенціал фізичної культури і спорту у формуванні громадянської свідомості, національної ідентичності та патріотизму молоді, а також визначити значення фізкультурно-спортивної діяльності в умовах сучасних суспільних викликів.

План

1. Обговорення теоретичних питань:

- 1.1. Патріотизм та національна ідея: зміст, історичні та сучасні аспекти.
- 1.2. Роль фізичної культури у формуванні національної свідомості.
- 1.3. Патріотичне виховання у закладах освіти: завдання та засоби.
- 1.4. Військово-прикладні види спорту як засіб виховання готовності до захисту Вітчизни.
- 1.5. Національні спортивні традиції та їх використання у патріотичному вихованні.
- 1.6. Соціальні та культурні чинники, що визначають ефективність патріотичного виховання через фізичну культуру.

Практичні завдання:

- 2.1. Таблиця для аналізу патріотичного виховання через фізичну культуру

№ п/п	Характеристика	Зміст / Приклад
1	Мета виховання	Формування патріотизму та національної свідомості
2	Соціальні та культурні чинники	Традиції, історія спорту, військово-патріотичні заходи
3	Основні засоби фізичного виховання	Спортивні ігри, військово-прикладні види спорту, змагання, рухливі активності
4	Форми організації	Уроки фізичної культури, секції, гуртки, змагання, патріотичні акції
5	Виховні результати	Розвиток фізичних якостей, громадянської свідомості, відповідальності, готовності до захисту Вітчизни

2.2. Проаналізувати сучасні форми патріотичного виховання через фізичну культуру у закладах загальної середньої освіти.

2.3. Визначити ефективність використання військово-прикладних видів спорту та національних ігор у формуванні патріотичних якостей.

2.4. Розробити приклад навчального заходу або спортивної гри, що сприяє патріотичному вихованню.

2.5. Обговорити роль масових спортивних подій (змагань, марафонів, національних фестивалів) у формуванні громадянської позиції.

2.6. Порівняти вплив традиційної фізкультури та сучасних спортивних технологій на патріотичне виховання молоді.

2.7. Написати реферат (за бажанням студента). Тематика рефератів формується на основі питань 1.1–1.6.

Рекомендована література:

1. Вербицький В. А., Бондаренко І. Г. Історія фізичної культури та спорту в Україні: навч. посіб. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 340 с.
2. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
3. Історія фізичного виховання та спорту України (від стародавніх часів до сьогодення): конспект лекцій / уклад. Н. О. Долгова. Суми : Сумський державний університет, 2016. 121 с.
4. Історія фізичної культури : навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності “Середня освіта” освітньо-професійної програми “Середня освіта (Фізична культура)” / уклад.: В. О. Тищенко, Ф. Ф. Товсто́п’ятко, С. Б. Парій. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 112 с.
5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
6. Приступа Є. Н., Пилат В. С. Традиції української національної фізичної культури. Львів: Троян, 1991.

104 с.

7. Цьось А., Деделюк Н. Олімпізм в історії фізичної культури України. Physical Education, Sport and Health Culture in Modern Society, 2022. 3(59). 15-21.

Практичні заняття

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3

Тема. Задача змістового модуля 2 «Історія фізичної культури».

Мета. Узагальнити, систематизувати та перевірити рівень засвоєння студентами теоретичних знань з історії фізичної культури, сформувані вміння аналізувати історичні процеси розвитку фізичного виховання і спорту, застосовувати набуті знання у професійній педагогічній діяльності, аргументовано висловлювати власні судження, використовувати фахову термінологію, а також усвідомлювати значення історичного досвіду фізичної культури для формування здорового способу життя та виховання особистості.

План

1. Підготовка до перевірки, взаємо- і самоконтролю знань студентів із основних теоретичних положень змістового модуля 2:

Тема 9. Фізична культура в первісному суспільстві та стародавніх цивілізаціях.

Тема 10. Фізична культура в Стародавній Греції та Римі.

Тема 11. Фізична культура в епоху Середньовіччя та Відродження.

Тема 12. Становлення національних систем фізичного виховання в Новий час. Історія міжнародного спортивного та олімпійського рухів.

Тема 13. Фізична культура на українських землях у давнину і козацьку добу.

Тема 14. Фізична культура в Україні в XIX – на початку XX ст.

Тема 15. Фізична культура в радянський період (1920–1991 рр.)

Тема 16. Фізична культура і спорт в незалежній Україні.

2. Задача змістового модуля 2 (можливі форми – усне опитування (співбесіда), самостійна письмова робота, тестування).

2.1. Отримати пропонований варіант питань (білету). Уважно прочитати завдання (інструкцію).

2.2. Виконати подані завдання (для письмової роботи записати, для усної відповіді – упорядкувати тези).

2.3. Зосередитись і уважно перевірити правильність виконаної роботи.

2.4. Здати контрольну модульну роботу для перевірки.

Орієнтовані завдання

Питання для модульного контролю визначені за трьома рівнями:

Перший рівень – репродуктивний, що вимагає від здобувача освіти знань основних понять категоріального апарату та вміння їх застосовувати для виконання елементарних завдань (відповіді на запитання цього рівня оцінюються максимальною кількістю 3 бали);

Другий рівень – репродуктивно-творчий, що потребує самостійного пошуку, аналізу літератури з метою її застосування при виконанні певного завдання (відповіді на запитання цього рівня оцінюються максимальною кількістю – 5 балів);

Третій рівень – творчо-пошуковий, що передбачає самостійне розв’язання індивідуальних завдань (переважно творчого характеру) (максимальна кількість балів за виконання завдання цього рівня – 7 балів).

Рівень I (репродуктивний)

Завдання на відтворення фактичних знань, термінів, понять, подій

1. Дайте визначення поняття «фізична культура».

2. Назвіть основні форми фізичної активності в первісному суспільстві.

3. Укажіть країни, в яких виникли перші системи фізичного виховання.

4. Назвіть дві характерні риси фізичного виховання у Спарті.
5. Укажіть період виникнення Олімпійських ігор у Стародавній Греції.
6. Хто був засновником шведської гімнастичної системи?
7. Назвіть основні ознаки лицарського фізичного виховання.
8. Яке ставлення до фізичних вправ було в епоху Середньовіччя?
9. Укажіть характерні риси фізичної культури в Стародавньому Римі.
10. Хто такий Йоганн Гутс-Мутс і чим він відомий?
11. Назвіть країну, де виникла «англійська спортивна модель» фізичного виховання.
12. Укажіть основні принципи гуманістичної педагогіки доби Відродження.
13. Назвіть засновника сучасного олімпійського руху.
14. Поясніть, що символізують п'ять олімпійських кілець.
15. Назвіть основні елементи фізичного виховання в Давній Русі.
16. Укажіть, яку роль відігравала фізична підготовка в Запорозькій Січі.
17. Укажіть дату створення товариства «Сокіл» у Львові.
18. Хто був засновником товариства «Січ»?
19. Укажіть державний орган, відповідальний за фізичну культуру в незалежній Україні.
20. Назвіть вид спорту, у якому Україна досягла міжнародного визнання у XXI столітті.

Рівень II (репродуктивно-творчий)

Завдання на порівняння, пояснення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків

1. Порівняйте фізичне виховання в Афінах і Спарті (2–3 ознаки).
2. Поясніть, чому фізичне виховання в Римі втратило моральне та виховне значення.
3. Проаналізуйте причини зниження ролі фізичної культури в Середньовіччі.
4. Визначте спільне та відмінне в системах фізичного виховання Стародавнього Китаю і Стародавньої Індії.
5. Поясніть вплив християнства на розвиток фізичної культури в середньовічній Європі.
6. Аргументуйте значення лицарської підготовки для суспільного устрою феодального суспільства.
7. Обґрунтуйте гуманістичний підхід до фізичного виховання в добу Відродження.
8. Поясніть значення гімнастичних систем П. Лінга та Ф. Яна для подальшого розвитку фізичного виховання.
9. Проаналізуйте зміни у ставленні до тіла та рухової активності в епоху Ренесансу.
10. Проаналізуйте ідеї, закладені П'єром де Кубертенем в основу олімпізму.
11. Порівняйте принципи сучасних Олімпійських ігор з їхніми античними аналогами.
12. Поясніть значення Олімпійського перемир'я.
13. Порівняйте фізичне виховання в козацьку добу та в Давній Русі (цілі, форми, цінності).
14. Проаналізуйте вплив громадських організацій «Сокіл» і «Січ» на розвиток українського спорту.
15. Проаналізуйте позитивні та негативні сторони системи фізичного виховання в СРСР.
16. Дайте оцінку ролі фізичного виховання в національно-патріотичному русі українців у XIX ст.
17. Поясніть, як змінювалось ставлення до фізичної культури в Україні після проголошення незалежності.
18. Визначте основні відмінності між підходами до фізичного виховання в радянський і пострадянський періоди.
19. Проаналізуйте державну політику щодо фізичного виховання в Україні після 1991 року.
20. Поясніть, чому важливо зберігати національні фізкультурні традиції в сучасній освіті.

Рівень III (творчо-пошуковий)

Завдання на узагальнення, застосування знань у нових ситуаціях, критичне мислення.

1. Сформулюйте власне судження: *Чи можна вважати фізичну культуру Стародавньої Греції зразком для сучасної школи?*

2. Уявіть себе педагогом епохи Відродження: складіть короткий виступ (5–7 речень) для учнів про важливість фізичних вправ.
3. Запропонуйте сучасну адаптацію елементів національних гімнастичних систем для уроків фізичної культури в школі.
4. Обґрунтуйте, чому вивчення історії фізичної культури є важливим для майбутнього вчителя фізкультури.
5. Проаналізуйте, як би виглядала фізична культура в Україні сьогодні, якби в основу були покладені принципи античної моделі виховання.
6. Складіть міні-проект (усно або письмово): *Фізична культура в умовах первісного суспільства – як би виглядав урок у племені?*
7. Напишіть історичне есе: *Який період розвитку фізичної культури вважаєте найважливішим і чому?*
8. Сформулюйте власну концепцію «ідеального фізичного виховання» на основі аналізу історичних моделей.
9. Обґрунтуйте, чому Олімпійські ігри перетворилися на важливу політичну та культурну подію.
10. Оцініть роль спорту в просуванні ідей миру, сталого розвитку та інклюзії.
11. Спрогнозуйте, які виклики та можливості стоять перед олімпійським рухом у майбутньому.
12. Напишіть есе: *«Чого сучасна школа може навчитися в козацькій системі виховання?»*
13. Сформулюйте власну думку: *«Чи потрібно повертати елементи системи ГТО в сучасну українську школу?»*
14. Розробіть міні-проект на тему: *«Видатні спортсмени незалежної України – роль у формуванні національного іміджу»*.
15. Складіть програму уроку або заходу з використанням елементів козацьких фізичних вправ.
16. Напишіть твір: *«Якою я бачу фізичну культуру в Україні майбутнього»*.
17. Створіть буклет: *«З історії фізичної культури України – для учнів 5 класу»*.
18. Обґрунтуйте важливість інтеграції історичних знань про фізичну культуру в сучасну шкільну освіту.
19. Проведіть порівняльний аналіз: *«Національні пріоритети у спорті в радянський і незалежний періоди»*.
20. Створіть інтерв'ю-уяву: *«Розмова з отаманом Запорозької Січі про фізичне виховання»* (у формі діалогу).

Самостійна робота студентів

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 9

Тема. Фізичні вправи як засіб виживання і розвитку в первісному суспільстві.

Мета. Сформулювати у студентів уявлення про роль фізичної активності в процесі виживання та розвитку людини в умовах первісного суспільства, розкрити зв'язок між трудовою діяльністю, військовою підготовкою та становленням фізичної культури.

Завдання:

1. Охарактеризувати умови життя первісної людини та їх вплив на формування фізичних вправ.
2. Проаналізувати основні види рухової діяльності первісних людей (біг, стрибки, метання, боротьба, лазіння).
3. Визначити роль полювання, збиральництва та воєнних сутичок у розвитку фізичної підготовленості.

4. Розкрити значення обрядових дій, ігор і танців у формуванні елементів фізичної культури.

5. Пояснити виховне значення фізичної активності в процесі соціалізації підростаючого покоління первісного суспільства.

Питання для самоконтролю:

1. Які чинники зумовили виникнення фізичних вправ у первісному суспільстві?
2. Які види рухової діяльності були найбільш поширеними серед первісних людей і чому?
3. Як трудова діяльність впливала на фізичний розвиток людини?
4. У чому полягала роль ігор, танців та обрядів у фізичному вихованні?
5. Яке значення мала фізична підготовка для виживання первісної людини?
6. Чи можна вважати фізичну активність первісного суспільства передумовою сучасної фізичної культури? Обґрунтуйте відповідь.

Рекомендована література:

1. Історія фізичної культури : навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності “Середня освіта” освітньо-професійної програми “Середня освіта (Фізична культура)” / уклад.: В. О. Тищенко, Ф. Ф. Товстоп’ятко, С. Б. Парій. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 112 с.
2. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2025. 121 с.
3. Пангелова Н. Є. Історія фізичної культури : навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2007. 231 с.
4. Степанюк С., Гречанюк О., Маляренко І., Ткачук В. Історія фізичної культури: [навчально-методичний посібник /для здобувачів ступеню вищої освіти «бакалавр» денної та заочної форм навчання спеціальностей 014.11 середня освіта (фізична культура), 017 фізична культура і спорт]. Херсон: вид-во ПП Вишемирський В.С., 2016. 272 с.
5. Худолій О. М. Історія фізичної культури. Харків : ОВС, 2011. 158 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 10

Тема. Грецький ідеал гармонійного розвитку людини: вплив на формування фізичної культури Заходу.

Мета. Сформувати у студентів уявлення про грецький ідеал гармонійного розвитку людини, розкрити його філософські, педагогічні та культурні засади, а також визначити вплив античних уявлень про єдність фізичного й духовного виховання на становлення фізичної культури Західної цивілізації.

Завдання:

1. Охарактеризувати поняття калокагатії як основу грецького ідеалу виховання.
2. Проаналізувати роль фізичного виховання в системі освіти Стародавньої Греції.
3. Визначити значення гімнасій і палестр у формуванні фізичної культури.
4. Розкрити педагогічні погляди давньогрецьких філософів (Платона, Аристотеля) щодо гармонійного розвитку особистості.
5. Пояснити вплив грецького ідеалу виховання на подальший розвиток фізичної культури та освіти в країнах Західної Європи.

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягала сутність грецького ідеалу гармонійного розвитку людини?
2. Що означає поняття «калокагатія» та яке його виховне значення?
3. Яке місце займало фізичне виховання в системі освіти Стародавньої Греції?
4. Яку роль відігравали гімнасії та палестри у фізичному вихованні молоді?
5. Як Платон і Аристотель обґрунтовували необхідність фізичного виховання?
6. У чому проявився вплив грецького ідеалу гармонійного розвитку на фізичну культуру Заходу?

Рекомендована література:

1. Аристотель. Політика. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 38–46.

2. Історія фізичної культури : навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності “Середня освіта” освітньо-професійної програми “Середня освіта (Фізична культура)” / уклад.: В. О. Тищенко, Ф. Ф. Товстоп’ятко, С. Б. Парій. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 112 с.
3. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж». 2025. 121 с.
4. Пангелова Н. Є. Історія фізичної культури : навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2007. 231 с.
5. Платон. Протагор. Закони. Держава. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія* / за заг. ред. Є. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 15–37.
6. Степанюк С., Гречанюк О., Малярєнко І., Ткачук В. Історія фізичної культури: [навчально-методичний посібник /для здобувачів ступеню вищої освіти «бакалавр» денної та заочної форм навчання спеціальностей 014.11 середня освіта (фізична культура), 017 фізична культура і спорт]. Херсон: вид-во ПП Вишемирський В.С., 2016. 272 с.
7. Худолій О. М. Історія фізичної культури. Харків : ОВС, 2011. 158 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 11

Тема. Фізичне виховання між заборонаю тіла і гуманістичним відродженням.

Мета. Сформувані у студентів уявлення про суперечливий розвиток фізичного виховання в епоху Середньовіччя та Відродження, розкрити вплив релігійних, соціальних і культурних чинників на ставлення до тіла та фізичної активності, а також показати роль гуманістичних ідей у відродженні цінності фізичного виховання.

Завдання:

1. Охарактеризувати ставлення до тіла і фізичних вправ у середньовічному суспільстві.
2. Проаналізувати вплив християнської ідеології на обмеження фізичної культури.
3. Визначити особливості лицарського виховання як форми фізичної підготовки.
4. Розкрити гуманістичні ідеали фізичного виховання в епоху Відродження.
5. Пояснити значення ренесансних педагогічних ідей для подальшого розвитку фізичної культури.

Питання для самоконтролю:

1. Чому в Середньовіччі фізичне тіло часто сприймалося як об’єкт обмеження та аскези?
2. Як релігійні погляди впливали на розвиток фізичного виховання?
3. У чому полягала специфіка фізичної підготовки лицарів?
4. Які зміни у ставленні до тіла відбулися в епоху Відродження?
5. Які гуманістичні ідеї сприяли відродженню фізичного виховання?
6. Яке значення мав перехід від аскетизму до ідеалу гармонійного розвитку людини?

Рекомендована література:

1. Історія фізичної культури : навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності “Середня освіта” освітньо-професійної програми “Середня освіта (Фізична культура)” / уклад.: В. О. Тищенко, Ф. Ф. Товстоп’ятко, С. Б. Парій. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 112 с.
2. Історія фізичної культури: навч. посіб. / за ред. С. М. Філя. Харків: ОВС, 2003. 160 с.
3. Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 664 с.
4. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж». 2025. 121 с.
5. Пангелова Н. Є. Історія фізичної культури : навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2007. 231 с.
6. Степанюк С., Гречанюк О., Малярєнко І., Ткачук В. Історія фізичної культури: [навчально-методичний посібник /для здобувачів ступеню вищої освіти «бакалавр» денної та заочної форм навчання спеціальностей 014.11 середня освіта (фізична культура), 017 фізична культура і спорт]. Херсон: вид-во ПП Вишемирський В.С., 2016. 272 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 12

Тема. Відродження олімпійських ігор сучасності. Діяльність П’єра де Кубертена.

Мета. Сформувані у студентів уявлення про історичні передумови відродження Олімпійських ігор у сучасності, розкрити роль П’єра де Кубертена у становленні міжнародного

олімпійського руху, а також визначити значення олімпійських ідеалів для розвитку світової фізичної культури і спорту.

Завдання:

1. Охарактеризувати історичні умови відродження Олімпійських ігор наприкінці XIX – на початку XX ст.
2. Проаналізувати життєвий шлях та педагогічні погляди П'єра де Кубертена.
3. Визначити основні ідеї та принципи олімпізму.
4. Розкрити роль Міжнародного олімпійського комітету в розвитку олімпійського руху.
5. Пояснити значення Олімпійських ігор сучасності для популяризації фізичної культури та спорту.

Питання для самоконтролю:

1. Які чинники сприяли відродженню Олімпійських ігор у сучасну епоху?
2. У чому полягає внесок П'єра де Кубертена в розвиток олімпійського руху?
3. Що таке олімпізм і які його основні принципи?
4. Яку роль відіграє Міжнародний олімпійський комітет?
5. Чим відрізняються сучасні Олімпійські ігри від античних?
6. Яке значення мають Олімпійські ігри для міжнародного співробітництва та виховання молоді?

Рекомендована література:

1. Історія фізичної культури : навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності “Середня освіта” освітньо-професійної програми “Середня освіта (Фізична культура)” / уклад.: В. О. Тищенко, Ф. Ф. Товстоп'ятко, С. Б. Парій. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 112 с.
2. Історія фізичної культури: навч. посіб. / за ред. С. М. Філя. Харків: ОВС, 2003. 160 с.
3. Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 664 с.
4. Конспект Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2025. 121 с.
5. Пангелова Н. Є. Історія фізичної культури : навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2007. 231 с
6. П'єр де Кубертен. Олімпійські мемуари. Науково-популярне видання. Київ: Олімпійська література, 1997. 179 с.
7. Степанюк С., Гречанюк О., Маляренко І., Ткачук В. Історія фізичної культури: [навчально-методичний посібник /для здобувачів ступеню вищої освіти «бакалавр» денної та заочної форм навчання спеціальностей 014.11 середня освіта (фізична культура)]. Херсон: вид-во ПП Вишемирський В.С., 2016. 272 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 13

Тема. Козацьке виховання як унікальна система розвитку фізичної, духовної та моральної особистості.

Мета. Сформувати у студентів цілісне уявлення про козацьке виховання як унікальну систему фізичного, духовного та морального розвитку особистості, розкрити її соціальні, військові та культурні засади, а також визначити значення козацьких традицій для формування сучасних цінностей фізичної культури, патріотизму та громадянської свідомості.

Завдання:

1. Охарактеризувати історичні передумови формування системи козацького виховання.
2. Проаналізувати мету, завдання та принципи фізичного розвитку козаків.
3. Визначити основні засоби фізичного виховання (військово-прикладні вправи, єдиноборства, ігри, змагання).
4. Розкрити роль духовного та морального виховання у формуванні козацької особистості.
5. Пояснити значення козацьких традицій для сучасної фізичної культури та національної педагогіки.

Питання для самоконтролю:

1. Які історичні та соціальні умови сприяли формуванню козацького виховання?

2. Які основні цілі та завдання ставили перед собою козаки у фізичному вихованні?
3. Які засоби фізичного розвитку використовувалися у козацькому середовищі?
4. Яке місце займали духовне та моральне виховання у козацькій системі?
5. Як козацькі традиції вплинули на формування національної фізичної культури та педагогіки?
6. Наведіть приклади видатних козаків, які поєднували фізичну міць, моральну стійкість і патріотизм.

Рекомендована література:

1. Вербицький В. А., Бондаренко І. Г. Історія фізичної культури та спорту в Україні: навч. посіб. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 340 с.
2. Завацький В. І. Козацькі забави / В. І. Завацький, А. В. Цьось, О. І. Бичук, Л. І. Пономаренко. Луцьк: Надстир'я, 1994. 112 с.
3. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж». 2025. 121 с.
4. Марчук С. С. Військо-фізична підготовка запорозьких козаків. Наукові та освітні трансформації в сучасному світі: збірник матеріалів Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 15 липня 2021 року) / Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій, м. Чернігів. Суми: ТОВ НВП «Росток А. В.Т.». 2021. С. 259–261.
5. Приступа Є. Н., Пилат В. С. Традиції української національної фізичної культури. Львів: Троян, 1991. 104 с.
6. Руденко Ю. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. Київ : МАУП, 2007. 384 с.
7. Цьось А. В., Деделюк Н. А. Історія фізичного виховання на теренах України з найдавніших часів до початку ХІХ ст. : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. 456 с.
8. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків : в 3-х т. Т. 1. Київ : Наукова думка, 1990. 580 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 14

Тема. Громадські рухи за фізичне і національне відродження: «Сокіл», «Січ», «Пласт»

Мета. Сформувати у студентів уявлення про роль громадських рухів «Сокіл», «Січ» та «Пласт» у фізичному та національному відродженні України, розкрити їх педагогічні, культурні та патріотичні засади, а також визначити значення цих організацій для формування здорового, фізично розвиненого та свідомого громадянина.

Завдання:

1. Охарактеризувати історичні передумови виникнення громадських рухів «Сокіл», «Січ» та «Пласт».
2. Проаналізувати мету та завдання цих організацій у фізичному та морально-патріотичному вихованні молоді.
3. Визначити основні форми і засоби фізичного виховання, які використовувалися в «Соколі», «Січі» та «Пласті».
4. Розкрити значення цих громадських рухів для розвитку національної самосвідомості та патріотизму.
5. Пояснити вплив організацій на становлення сучасної української фізичної культури та національно-патріотичного виховання.

Питання для самоконтролю:

1. Які історичні та соціальні умови сприяли виникненню рухів «Сокіл», «Січ» та «Пласт»?
2. Які основні цілі ставили перед собою ці організації?
3. Які засоби фізичного виховання використовувалися у «Соколі», «Січі» та «Пласті»?
4. Як громадські рухи сприяли формуванню патріотизму та національної свідомості молоді?
5. Яке значення рухів «Сокіл», «Січ» та «Пласт» для розвитку української фізичної культури?
6. Наведіть приклади відомих діячів чи учасників цих організацій, які поєднували фізичну підготовку та патріотизм.

Рекомендована література:

1. Вербицький В. А., Бондаренко І. Г. Історія фізичної культури та спорту в Україні: навч. посіб. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 340 с.
2. Історія фізичного виховання та спорту України (від стародавніх часів до сьогодення): конспект лекцій / уклад. Н. О. Долгова. Суми : Сумський державний університет, 2016. 121 с.
3. Історія фізичної культури : навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності “Середня освіта” освітньо-професійної програми “Середня освіта (Фізична культура)” / уклад.: В. О. Тищенко, Ф. Ф. Товстоп’ятко, С. Б. Парій. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 112 с.
4. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж». 2025. 121 с.
5. Степанюк С., Гречанюк О., Маляренко І., Ткачук В. Історія фізичної культури: [навчально-методичний посібник /для здобувачів ступеню вищої освіти «бакалавр» денної та заочної форм навчання спеціальностей 014.11 середня освіта (фізична культура), 017 фізична культура і спорт]. Херсон: вид-во ПП Вишемирський В.С., 2016. 272 с.
6. Ващенко Г. Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру. Львів: Українські технології, 2001. 56 с.
7. Іваній І. В. Історія фізкультурно-спортивного руху: метод. реком. Суми: СДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. 141 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 15

Тема. Ідеологізація та масовість фізичного виховання в СРСР: позитиви і загрози.

Мета. Сформувати у студентів цілісне уявлення про особливості фізичного виховання в СРСР, розкрити вплив ідеологічних та соціально-політичних чинників на його розвиток, проаналізувати позитивні результати масового фізичного виховання та потенційні загрози для свободи особистості, а також визначити значення цього досвіду для сучасної фізичної культури і спорту.

Завдання:

1. Охарактеризувати історичні умови формування масового фізичного виховання в СРСР.
2. Проаналізувати роль державної ідеології у плануванні та організації фізичної культури і спорту.
3. Визначити позитивні результати масової фізичної активності населення в СРСР.
4. Розкрити загрози ідеологізації фізичного виховання для особистості та суспільства.
5. Пояснити вплив радянської системи фізичного виховання на сучасну фізкультуру та спортивні традиції в Україні.

Питання для самоконтролю:

1. Які історичні та соціальні чинники сприяли масовому фізичному вихованню в СРСР?
2. Яким чином ідеологія впливала на систему фізичної культури і спорту?
3. Які позитивні результати дала масова фізична активність у радянські часи?
4. Які загрози для особистості виникали через ідеологізацію фізичного виховання?
5. Як досвід СРСР вплинув на сучасні форми фізичної культури та спорту в Україні?
6. Наведіть приклади популярних спортивних організацій, заходів чи програм радянського періоду та їх соціального значення.

Рекомендована література:

1. Вербицький В. А., Бондаренко І. Г. Історія фізичної культури та спорту в Україні: навч. посіб. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 340 с.
2. Історія фізичного виховання та спорту України (від стародавніх часів до сьогодення): конспект лекцій / уклад. Н. О. Долгова. Суми : Сумський державний університет, 2016. 121 с.
3. Історія фізичної культури : навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності “Середня освіта” освітньо-професійної програми “Середня освіта (Фізична культура)” / уклад.: В. О. Тищенко, Ф. Ф. Товстоп’ятко, С. Б. Парій. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 112 с.
4. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж». 2025. 121 с.
5. Степанюк С., Гречанюк О., Маляренко І., Ткачук В. Історія фізичної культури: [навчально-методичний посібник /для здобувачів ступеню вищої освіти «бакалавр» денної та заочної форм навчання спеціальностей 014.11

середня освіта (фізична культура), 017 фізична культура і спорт]. Херсон: вид-во ПП Вишемирський В.С., 2016. 272 с.

6. Іваній І. В. Історія фізкультурно-спортивного руху: метод. реком. Суми: СДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. 141 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ № 16

Тема. Фізичне виховання як складова національного розвитку в умовах незалежності.

Мета. Сформувані у студентів цілісне уявлення про роль фізичного виховання у розвитку незалежної України, розкрити його значення для формування здорової, активної та свідомої нації, а також визначити вплив фізкультурно-спортивної діяльності на соціальний, культурний та національно-патріотичний розвиток держави.

Завдання:

1. Охарактеризувати роль фізичного виховання у процесі національного розвитку України після здобуття незалежності.
2. Проаналізувати державні програми та стратегії розвитку фізичної культури і спорту в умовах незалежності.
3. Визначити основні засоби, форми та методи фізичного виховання, що сприяють формуванню здорового та патріотично налаштованого громадянина.
4. Розкрити значення фізичного виховання для соціальної інтеграції, зміцнення здоров'я та розвитку молоді.
5. Пояснити вплив міжнародних спортивних ініціатив та участі України у глобальних спортивних рухах на національний розвиток.

Питання для самоконтролю:

1. Які завдання фізичного виховання визначаються в Україні як складовій національного розвитку?
2. Як фізична культура сприяє формуванню здорової, активної та свідомої нації?
3. Які державні програми та стратегії розвитку фізичної культури діють в Україні після здобуття незалежності?
4. Які форми та засоби фізичного виховання найефективніші для розвитку молоді?
5. Яке значення участі України у міжнародних спортивних заходах для зміцнення національної ідентичності та авторитету держави?
6. Наведіть приклади успішних спортивних проєктів або ініціатив, які сприяли розвитку національної фізичної культури.

Рекомендована література:

1. Вербицький В. А., Бондаренко І. Г. Історія фізичної культури та спорту в Україні: навч. посіб. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 340 с.
2. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
3. Історія фізичного виховання та спорту України (від стародавніх часів до сьогодення): конспект лекцій / уклад. Н. О. Долгова. Суми : Сумський державний університет, 2016. 121 с.
4. Історія фізичної культури : навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Середня освіта» освітньо-професійної програми «Середня освіта (Фізична культура)» / уклад.: В. О. Тищенко, Ф. Ф. Товсто́п'ятко, С. Б. Парій. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 112 с.
5. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2025. 121 с.
6. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
7. Національна доктрина розвитку фізичної культури та спорту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004#Text>
8. Степанюк С., Гречанюк О., Маляренко І., Ткачук В. Історія фізичної культури: [навчально-методичний посібник /для здобувачів ступеню вищої освіти «бакалавр» денної та заочної форм навчання спеціальностей 014.11 середня освіта (фізична культура), 017 фізична культура і спорт]. Херсон: вид-во ПП Вишемирський В.С., 2016. 272 с.

Навчальне електронне видання

Рекомендації для підготовки до практичних, семінарських занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури»

Навчально-методичний посібник

Рекомендації для підготовки до практичних, семінарських занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія педагогіки та фізичної культури» / упоряд. С. Марчук. [Електронне видання]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2025. 37 с.

У рекомендаціях подано плани практичних і семінарських занять, завдання до них, орієнтовні питання для обговорення та методичні поради щодо організації самостійної роботи студентів.

Матеріали посібника спрямовані на поглиблення знань з історії розвитку педагогічної думки та фізичної культури, формування аналітичного мислення, професійної компетентності й готовності майбутніх учителів до ефективної педагогічної діяльності у сфері фізичного виховання.

УДК 37.091(477+100):796.011(083.13)